

COVID-19'UN DÜNYA ÜZERİNE ETKİSİ: BÖLGESEL RAPOR ÇALIŞMASI

TUIÇ RAPOR

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği

Akademi Birimi

Aralık, 2020

Hazırlayanlar:

Oğuz Kaan ÖZALP

Enver Alper DEMİRCİ

Yağmur ARDIÇ

Beyda GÜLAL

Gülsün TAŞBUNAR

Hilal BÖÇKÜN

İçindekiler

RAPOR GİRİŞİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KORONAVİRÜS'ÜN ABD SEÇİMLERİNE ETKİSİ	3
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN COVID-19 POLİTİKASI	10
COVID-19 VE ÇİN EKONOMİSİ – SALGIN SONRASI TÜRKİYE İÇİN FIRSATLAR	16
KORONAVİRÜS VE LATİN AMERİKA	24
COVID-19 DÖNEMİ TÜRK DİPLOMASİSİ VE DIŞ YARDIMLAR	29
KORONA DÖNEMİ TEKNOLOJİK GELİŞMELER	34

Giriş

Dünya ülkeleri 2020 yılı itibariyle büyük bir testten geçmektedirler. Covid-19 salgını, XX. yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşının küresel etkilerinden sonra belki de modern devletlerin karşılaşmış oldukları en büyük güçlük olarak gözüküyor. Hatta Covid-19 salgınının, yaşanan dünya savaşlarından daha etkili ve yıkıcı etkileri olabilir. Çünkü savaş, insanların ve devletlerin hafızalarında çoğu zaman taze kalan tecrübelerle sahiptir. Devletler, politikalarını, kurumlarını, sistemlerini, sanayilerini, insanlar arasında yaşanan savaş gerçeğine göre inşa eder. Ancak bu devletlerin sistemleri, salgın hastalıklar temel alınarak kurulmaz. Dünya ülkeleri bu salgına hazırlıksız bir şekilde yakalanmıştır. Bunun kanıtı olarak da Covid-19 salgınının da dünya ülkelerinin ve insanların yaşamış oldukları çaresizlik örnek olarak gösterilebilir. Covid-19 tüm dünyayı sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarda etkisi altına almıştır. Ayrıca Covid-19 salgını, gelecekte karşılaşılabilecek olan salgın hastalıklar gerçeğini de açığa çıkarmıştır. Covid-19 salgını, bütün ülkelerin ve insanların birbirleriyle ve doğayla olan ilişkilerini değerlendirebilmeleri ve bu ilişkinin geleceğinin daha açık bir şekilde görülebilmesi için ayna görevini ifa etmektedir. TUIÇ Akademi tarafından hazırlanan bu raporda, Covid-19 salgınının bölgesel perspektiflerde bir çalışması yapılmaktadır. Bu raporda, Covid-19'un ABD'nin 2020 seçim sürecine, AB'nin politikalarına, Türkiye'nin dış diplomasisine, Çin ekonomisine, Latin Amerika toplumuna, ekonomisine ve teknolojik boyutlardaki gelişimleri üzerine etkileri açıklanmıştır.

KORONAVİRÜS'ÜN ABD SEÇİMLERİNE ETKİSİ

Gülsün Taşbunar

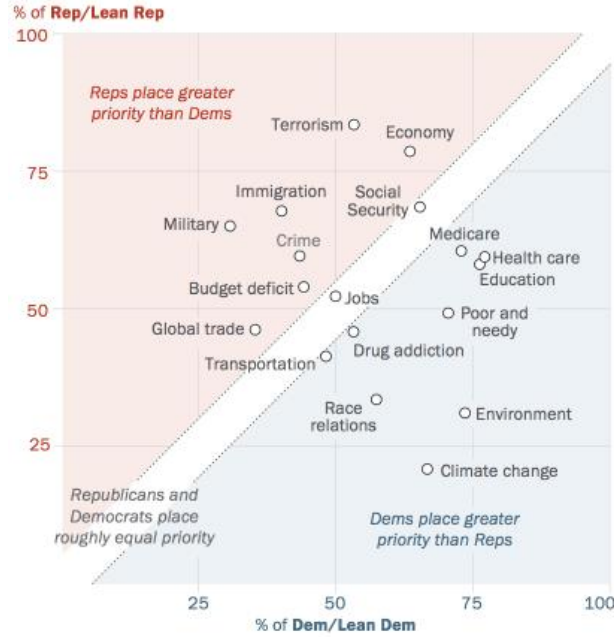
Giriş

Covid-19 salgını, tüm dünyada olduğu gibi ABD'de de böylesi büyük bir krizi yönetmek konusunda hükümetin gücünü ve iradesini hem uygulama teknikleriyle hem de sınırlarıyla tartışmaya açmıştır. Salgın, demokraside öngörülemeyen komplikasyonlar sunarak birçok zorluğa ve ikilemlere sebep olmuştur. Salgının ciddiyeti göz önüne alındığında, seçimler üzerinde derin bir etkisi olması muhtemeldir. ABD'nin pek çok eyaletinde, potansiyel seçmenler yalnızca kendi sağlıklarını değil; toplumlarının sağlığını ve demokrasiyi de etkileyebilecek kararlarla karşı karşıya kalmışlardır (Barrett, 2019, s. 3). ABD'de krizin başından itibaren üç kurum kamuoyu algısı oluşturma açısından büyük rol oynamıştır: Beyaz Saray, eyalet valileri ve medya. Süreç içerisinde etkili olan bir diğer yetkili alan *Beyaz Saray Corona Virüsü Görev Gücü* (White House CoronaVirusTask Force) üyeleri de siyasi bir ortamda kanıta dayalı bilgiler sağlamaya çalışmış ve bu da siyaset ile yönetim ayrımını bulanıklaştırmıştır. Herhangi bir siyasi görevlinin gözetiminde bürokratik davranışın kontrol edilmesi, mevcut halk çoğunluğunun kendi görüşlerine uygun idari kararlar almalarını sağlamada başarısız olabilir. Bu nedenle, hükümetin hesap verebilirliğinin ve şeffaflığının gerçek mekanizmayı oluşturması gerekmektedir. Covid-19 salgını, demokratik bir toplumda politika oluştururken, bilimin ve şeffaflığın ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu noktada, ABD'de Trump yönetiminin salgına yönelik ürettiği politikalarda bilimin ve şeffaflığın göz ardı edilmesi, seçmenler üzerinde en büyük etkiyi oluşturmuştur.

Demokratlar ve Cumhuriyetçiler

Republicans and Democrats differ over key priorities for the president and Congress in 2019

% who say ____ should be a top priority for Trump and Congress this year



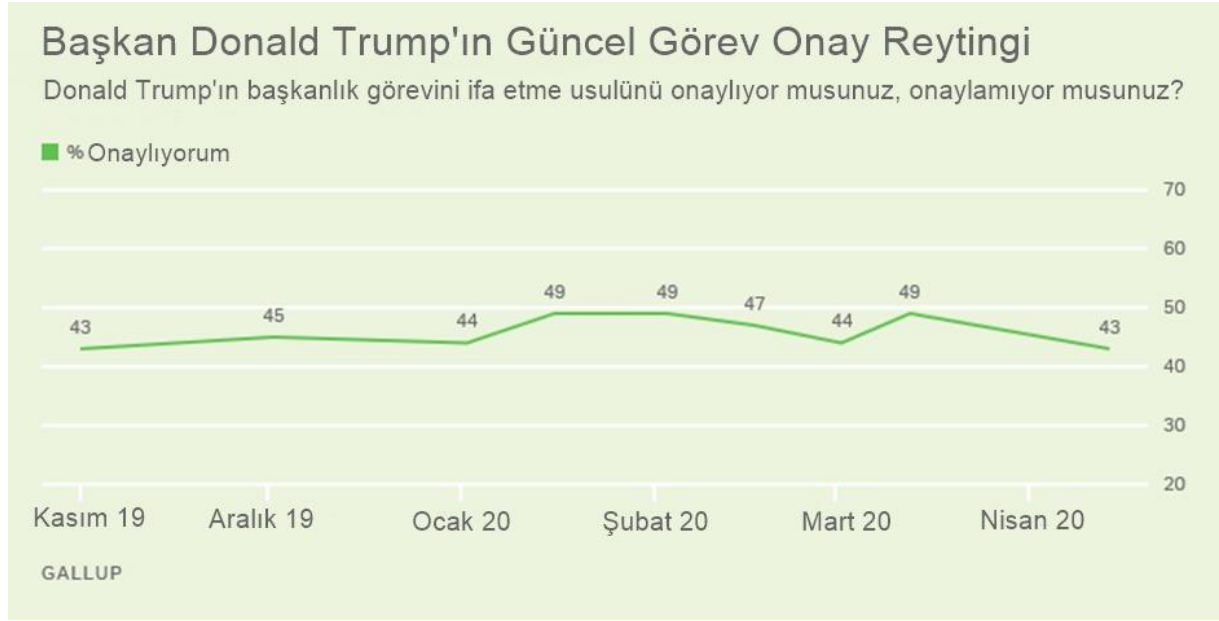
Source: Survey of U.S. adults conducted Jan. 9-14, 2019.

PEW RESEARCH CENTER

Tablo 1 (<https://www.pewresearch.org>, 29 Aralık 2020)

ABD’de son seçimlerle birlikte Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler arasındaki sosyal, ekonomik ve siyasi kutuplaşma, tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Cumhuriyetçiler ve Demokratlar uzun zamandır politika çözümleri hakkında farklı görüşlere sahipler, ancak son yıllarda ABD için en önemli öncelikler hakkında sert bir çatışma içerisindedir. Örneğin 2019 yılında Demokratların 2/3’ü küresel iklim değişikliğini en öncelikli konu olarak belirtirken; Cumhuriyetçilerin sadece %21’i

aynı fikri savunmaktaydı. Buna ilave olarak Demokratların sadece %31’i Ordu’nun güçlendirilmesi gerektiğini düşünürken, Cumhuriyetçilerin ise %65’i Ordu’nun en önemli konu olduğunu savunuyordu (US Election Results, 29 Aralık 2020). Cumhuriyetçiler için en önemli konular terörizm, eğitim, sosyal güvenlik, göç, asker iken; Demokratlar için ise sağlık hizmetleri, eğitim, çevre, sağlık sigortası ve ihtiyaç sahipleridir. Bu veriler ışığında sağlık hizmetlerinin gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, ABD’deki son seçimlerde liderlerin Covid-19’a karşı oluşturduğu politikalar en belirleyici unsur haline gelmişti. Biden, seçilmesi halinde hükümet politikası olarak birinci sırada salgını göstermiş ve tüm mitinglerinde aldığı önlemlerle bu konuda ne denli ciddi olduğunu belirtmişti. Bu tutum sağlık hizmetlerini önceleyen demokratları Biden’a karşı daha da birleştirici hale getirmişti. Diğer taraftan, her ne kadar sağlık hizmetleri Cumhuriyetçiler için bir öncelik arz etmiyor olsa da salgının yarattığı olumsuzluklar ve Trump yönetiminin salgına yönelik politikaları seçim sonuçlarından anlaşılacağı üzere belli bir Cumhuriyetçi seçmen üzerinde de etki etmiştir.



Tablo 2 (<https://www.gallup.com/home.aspx> , 29 Aralık 2020)

Yukarıdaki grafikte ABD Başkanı Donald Trump'ın başkanlık görevini ifa etmesinin oranları kamuoyu tarafından belirlenen veriler doğrultusunda gösterilmektedir. Bu verilere bakıldığında Mart ayına oranla Nisan ayında %6'lık bir düşüş gerçekleşmiştir. Covid-19'un ABD'de henüz yayılmaya başladığı ve Trump'ın bu konudaki söylemlerinin en çok eleştirildiği bir dönemdir. Anlaşılacağı üzere Trump'ın başkanlığına olan güvene, Covid-19'un yayılmaya başladığı ilk ayları itibariyle kamuoyunda negatif etkisi artmıştır. Bu negatif etkiyle birlikte, Biden'ın mitinglerde Trump'a karşı söylemlerde bulunduğu hükümetin etkisiz pandemi politikaları, yaz aylarında görev onay reytingini %38'e kadar geriletmiştir.

Liderlik ve Seçimlerde Covid-19'a Karşı Söylemin Etkisi

ABD'de seçimlerle ilgili olarak adaylardan öte en önemli mesele, seçimlerin nasıl yapılacağı olmuştur. Seçim sürecinin nasıl gerçekleştirileceği konusunda da karar vermek zorlaşmıştır. Beyaz Saray Covid-19 ekibi uzmanlarından Faucci hemen hemen her gün Amerikan halkına salgının önümüzdeki kış ülkeyi tekrar vurabileceğini söylemiştir. ABD seçimleri ise Kasım ayında gerçekleşecekti. Covid-19 salgını, kampanyaların nasıl yürütüleceğinden, nasıl oy verilmesi gerektiğine kadar birçok tartışmayı beraberinde getirmişti. Bu tartışmalar devam ederken delege sayısında geride kalan Bernie Sanders, halkın sağlığını da daha fazla tehlikeye atmamak adına yarıştan çekilerek Joe Biden'ı destekleyeceğini açıklamıştır.

Covid-19 ABD’de hayatı durma noktasına getirirken, Trump giderek kendisini yabancı bir düşmanla yüzleşen bir başkan olarak görmeye başlamıştır. Trump, salgının vahametini kabul ettikten sonra bu durumu ‘savaş’ olarak nitelendirmiş ve tüm Amerikalıları tek bir bayrak altında bu savaşla mücadele için birleştirme çağrısında bulunmuştur (Our Big War, 29 Aralık 2020). Bu tutumun demokratik ülkelerde karşılığını bulması zordur ve dolayısıyla çok uluslu bir toplum olan ABD’de de tek bir bayrak altında toplanma gibi milliyetçi bir söylem başarılı olmamıştır. Dünya tarihinde ve hatta ABD tarihinde de yaşandığı gibi liderler genellikle ulusal sarsıntılardan daha güçlü çıkar ve krizler çoğu zaman mükemmelliği ortaya çıkarabilir (Why Donald Trump Lost, 29 Aralık 2020). Fakat mevcut başkan Trump değil, henüz seçilmemiş olan Biden bu süreçten güçlenerek çıkmıştır. Belki de Biden’ın başkanlığı kazanmasının en büyük nedeni, tamamen onun kontrolü dışında gerçekleşen pandemi süreci olmuştur. Pew Research tarafından yapılan bir ankete göre, Biden’ın Covid-19 salgınını iyi bir seçim kampanyası haline getirmesi ve söylemleriyle onu Trump’a karşı %17 oranında ileriye götürmüştür (Pew Research, 29 Aralık 2020).

Plebisiter demokrasi, modern devletin meşruiyet ve otorite krizine ilişkin analizler ortaya koymaktadır. ABD’de plebisiter bir demokrasi anlayışı mevcuttur. Plebisiter demokrasilerde ulusal bir kriz anında parlamentonun işlevsizleşmesi halinde lidere geniş bir yetki alanı doğmaktadır. Bu bağlamda lider, bürokratik otoritenin ve plebisiter demokrasinin değerlerine zarar vermemek için söylemlerinde dürüst olmak zorundadır (Weber, 1989, s. 88). Fakat Trump bir lider olarak söylemlerinde dürüstlüğü değil popülizmi tercih etmiştir. Liderler genellikle siyasi kazanç elde etmek için krizden yararlanma eğiliminde olurlar. Trump da bu salgın krizinde başvurduğu popülist söylemler ile bilimsellikten uzak kalarak siyasi kazanç peşinde olmuştur. “Çin virüsü” söylemi buna bir örnek olarak değerlendirilebilir. Trump, Çinli yetkililerin virüsü kasıtlı olarak laboratuvarlarda ürettiğini iddia ederek, virüs ile mücadeleyi “Çin virüsüne karşı savaşımız” ifadesini kullanarak anlatmış ve “Çin virüsünü yenmek için amansız çabalarımıza devam ediyoruz” gibi cümlelerle bunu desteklemiştir (Our Big War, 29 Aralık 2020). Bu tutum, çoğu Amerikan vatandaşı tarafından ırkçı bir yaklaşım olarak değerlendirilmiş ve Çin devlet başkanı da Trump’ın bu söylemlerini “politik virüs” olarak uluslararası arenada dile getirmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası zarara yol açan popülist söylemlerin seçime etkisi de kaçınılmazdır. Pandemi ve ardından gelen ekonomik gerileme, Trump’ın büyüme ve refah kampanyalarından vazgeçmesine sebep olmuştur. Her durumda Trump’ın işi çok zordu. Halkın büyük bir bölümü tarafından Covid-19 ile mücadeleyi iyi yönetememiş ve ekonomik zorluklara çare bulamamış bir başkan olarak kabul edilmeye başlanmıştı.

Demokrasi ve Özgürlük



Fotoğraflar: <https://twitter.com/ianbremmer> (19 Nisan 2020)

Demokratik hükümetler, halk sağlığına yönelik tehditlere hızla yanıt verebilir, çünkü seçmenler hükümeti sorumlu tutabilir (Lake ve Baum, 2001, 587). Ancak buna alternatif olarak, demokratik hükümetlerin önlemleri yavaş ve kararsız da olabilir, çünkü ekonomiyi bozmaktan ve özgürlükleri kısıtlamaktan çekinirler. ABD’de halkın önemli bir kısmı Covid-19’a karşı alınan tedbirlerin özgürlükleri kısıtladığını düşünerek eylemler yapmaya başlamış, hatta “*özgürlüğümü geri verin*” benzeri sloganlar atmıştır. Trump’ın salgına karşı oluşturduğu politika ve söylemlerinde bu kitlenin etkisi yadsınamayacak kadar çoktur. Bununla birlikte, çeşitli ekonomik, demografik ve politik faktörleri kontrol ettikten sonra, son derece popülist hükümetlerin sağlık önlemleri uygulamada oldukça başarısız kalmışlardır. Ana bulgu, popülist hükümetlerin Covid-19’a diğer hükümete göre daha zayıf bir yanıt vermesidir ve bu tutum popülist hükümetleri zayıflatmıştır.

Demokratik Katılım

Demokratik katılım için sonuç odaklı bir yaklaşım, bir seçmenin potansiyel sonuçların faydasını değerlendirmesine de izin verir. Seçmenler COVID-19’a karşı oldukça savunmasız ve güvenli bir şekilde oy kullanma yerine erişemiyorlarsa oy kullanmayı düşünmeyebilirler (2019 Annual Report, 29 Aralık 2020). Ancak tüm olumsuzluklara rağmen ABD’deki seçmenin bu seçime olan ilgisi artmış ve posta yoluyla oy kullanma gibi imkânlar yaratılmıştır. Bu nedenle salgına rağmen Trump, mitingleri büyük kalabalıklarla birlikte sürdürmeye devam etmiştir. Buna karşın Biden mitingleri çok küçük kitleler ile gerçekleştirmiştir. Bunun sonucu olarak Biden yaptığı mitinglerde, Covid-19’daki artış için

Trump'ı suçlamıştır: *“Ne yazık ki, bu virüs mevcut yönetimin ciddi eksikliklerini ortaya çıkardı. Bu, başkana karşı yaygın bir güven eksikliği, halkın korkularını artırıyor. Trump yönetimi bizi şu anda karşı karşıya olduğumuz krize karşı kederli bir şekilde hazırlıksız bıraktı.”* (Election Odds Impact, 29 Aralık 2020). Bu söylemler, medyanın desteği ile seçmen üzerindeki etkisini artırmaya devam ettirmiştir.

Sonuç

ABD, tarihinin en zorlu seçimlerinden birini Covid-19 pandemisinin yarattığı korku ve endişeyle birlikte yaşamıştır. Dolayısıyla seçimler üzerinde Covid-19'un etkisi yadsınamayacak kadar çok olmuş ve liderlerin bu süreç boyunca sahip oldukları tutum onların seçim sonucundaki konumunu belirlemiştir. Bu süreçte seçim yarışına giren liderlerin seçmenler üzerindeki etkisini en iyi şekilde anlamak için söylem analizine başvurmak gerekmektedir. Biden, Covid-19 sürecini popülist söylemlerle idare etmeye çalışan Trump'a karşı akılcı ve bilimsel cevaplar vermiştir. Seçim meydanlarını virüsün yayılma riskine rağmen dolduran Trump, Biden'ın ağır eleştirileriyle karşı karşıya kalmıştır. Tüm bunlar medyanın da etkisiyle Biden açısından olumlu etki yaratmış ve halkta güven oluşturmuştur. Mevcut hükümetin Covid-19'a karşı oluşturduğu politikaların şeffaf ve bilimsellikten uzak olması da bu güvenin Biden lehine dönüştürüyordu. Sonuç olarak şeffaflık, bilimsellik, akılcılık, söylem ve güven 2020 ABD seçimlerinin belirleyici unsurları olmuştur.

Kaynakça

Lake, David A. and Matthew A. Baum. (2001). "The Invisible Hand of Democracy: Political Control and the Provision of Public Services", American Journal of Political Science, Published By: Midwest Political Science Association.

Guy Oakes and Arthur J. Vidich (1999), Gerth, Mills, and Shils: The Origins of "From Max Weber", International Journal of Politics, Culture, and Society, Published By: Springer.

Kilker, E. (1989), Max Weber and Plebiscitarian Democracy: A Critique of the Mommsen Thesis, International Journal of Politics, Culture, and Society, Published By: Springer.

<https://news.gallup.com/poll/308675/trump-job-rating-slides-satisfaction-tumbles.aspx> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://www.presidentialelectionodds.net/coronavirus/> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54782631> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54788636> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/02/05/republicans-and-democrats-have-grown-further-apart-on-what-the-nations-top-priorities-should-be/> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

https://assets.americashealthrankings.org/app/uploads/ahr_2019annualreport.pdf (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://time.com/5806657/donald-trump-coronavirus-war-china/> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://www.americashealthrankings.org/learn/reports/2019-annual-report> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://twitter.com/ianbremmer> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

<https://www.gallup.com/home.aspx> (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2020).

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN COVID-19 POLİTİKASI

Yağmur ARDIÇ

Giriş

2019'da Çin'de ortaya çıkan yeni tip Koronavirüs 2020 yılından itibaren tüm dünyayı etkilemeye başlamıştır. Etkilenen bölgelerden birisi de Avrupa Birliği ülkeleri olmuştur. AB'nin en temel prensiplerinden olan *insan hakları* kapsamında AB kurumları ve ülkeleri sağlık politikaları konusunda adımlar atmaya başlamıştır. Ardından ülkelerin ekonomik sıkıntılarını gidermek adına da AB kurumları tarafından kararlar alınmıştır. Ancak bazı karar ve konularda geç kalınması ve salgın döneminde ulusal hükümetlerin etkilerinin artması AB'nin geleceğiyle ilgili yeni tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışma kapsamında AB kurumlarında Covid-19 salgınına yönelik alınan kararlar ve AB'nin Covid-19 sonrası geleceği değerlendirilecektir.

Avrupa Birliği ve Covid-19 Mücadelesi

Avrupa Birliği kuruluş aşamasından itibaren üye devlet halklarının haklarını gözetilen bir kurum olmuştur. Birlik bu isteğini siyasi olarak tam olarak gerçekleştirememesine de ekonomik olarak birliktelik sağlanmıştır. AB ülkeleri vatandaşlarının korumak adına ortak adalet, eşitlik ve sosyal konularda prensipler benimsemiştir. Benimsenen politikalardan biri olan sağlık konusunda da AB, bütün vatandaşların sağlığını korumayı ve sağlık hizmetlerinden eşit şekilde faydalanmayı amaçlamıştır. AB üyeleri ciddi sağlık konularından bir arada hareket etmeyi ve AB'nin halk sağlığını korumayı amaçlamıştır. Bu kapsamda aşı, gıda, kanserle mücadele gibi birçok konuda ortak hareket edilme kararı alınmıştır (Altınkaya, 2020, s.5).

Covid-19'un tüm dünyayı etkisi altına almasından bu yana AB, vatandaşlarının sağlığını, refahını ve hayatını korumak için üye ülkelerle birlikte hareket etmektedir. Bu kapsamda AB, virüsün yayılmasını sınırlandırmaya, tıbbi destek sağlamaya, tedavi ve aşı için teşvik etmeye ve işyerleri, işlerini korumaya çalışmaktadır. Bu nedenle 2020 yılının Mart ayında acil müdahalede AB'nin görev alması üye ülke liderleri tarafından kabul edilmiştir. Düzenli olarak bir araya gelen liderler Ekim ayında test ve hızlı antijen kullanımı ve karşılıklı olarak kullanılması, karantina uygulanması ve temas ekibinin düzenlenmesi ve hastalığa karşı aşı

geliştirilmesi gibi konularda ortak karar almışlardır (The EU's Emergency Response to the Covid-19 Outbreak, Erişim Tarihi: 27.11.2020).

Tüm dünyayla birlikte Avrupa da Covid-19 salgınıyla mücadele içindedir. Avrupa Birliği de bu kapsamda krizin etkilerini hafifletmek adına çalışmalarını sürdürmektedir. AB Yüksek Temsilcisi Josep Borrell yaptığı açıklama da salgının tüm dünyanın ortak düşmanı olduğunu ve onu yenmenin yolunun küresel bir yaklaşım ve uluslararası koordinasyon olduğunu belirtmiştir. Bu mücadele kapsamında AB, Avrupa Ekibi paketini başlatmıştır. Bu pakete göre AB üye devletlerinin ve kurumlarının ekonomik kaynakları birleştirilmektedir. Bu birleşim sonucunda AB içinde 36 milyar € toplanmıştır. Buna karşılık olarak ise AB, üye ülkelerdeki acil sağlık krizine ve insani ihtiyaçlara yanıt vermeyi, salgında sağlık, su gibi altyapı hizmetlerini desteklemeyi ve özellikle küçük ve orta büyüklükte işletmeleri desteklemeyi kabul etmiştir (Stronger Together Against Covid-19, Erişim Tarihi:26.11.2020).

AB'nin salgın sürecinde aldığı önleme ve tedavi etmeye yönelik tedbirlerin ardından dış sınırlar geçici olarak kapatılmış, gıda maddeleri için yeşil hat geliştirilmiş ve AB nüfusunun risk haritası çıkarılmıştır. Bu tedbirlere ek olarak koordinasyon toplantıları düzenlenmiştir. Tıbbi malzemelerin satın alınmasıyla ilgili olarak ihracatla ilgili hukuki düzenlemeler kabul edilmiştir. Tedavi ve aşı çalışmaları için 220 milyon € bütçe ayrılmıştır. Bunların dışında işyerleri, kriz önleme ve kamu sağlığı içinde 800 milyon € fon ayrılmıştır (Güner, 2020, s.216-217).

Covid-19 salgını tüm dünyayı ciddi bir tehditle karşı karşıya bırakmıştır. Salgının hızla yayılması koruyucu tedbirleri zorunlu hale getirmiştir. Alınan tedbirlerde ekonomik hayatı direkt olarak etkilemiştir. Herhangi bir ülkede günlük hayatta ekonominin durdurulması günümüz dünyasında ekonomik açıdan küresel krize neden olabilecek ölçüde önemli bir konudur. AB ülkeleri salgının ilk başında devletler gibi hızlıca hareket edememiş ve salgına karşı geç önlemler almaya başlamıştır. Salgın nedeniyle ortaya çıkan ekonomik krize hazırlıksız yakalanan AB ülkeleri bir birlik olarak karar alamamış ve ekonomi zincirindeki birçok sektör kötü etkilenmiştir. Ancak bu ekonomik gerilimleri sadece salgınla ilişkilendirmek yanlış olacaktır. 2008 Küresel Krizi'nin etkilerini yeni atlatmaya başlayan AB ülkeleri bu ekonomik yanı sıra siyasi krizlerde yaşamaktadır. Covid-19 salgını da üstüne gelince AB oldukça kötü zamanlar yaşamaya başlamıştır. Bu durum neticesinde AB içinde entegrasyon konusu bir tartışma alanı olmuştur. Ülkelerin ne kadar bütünleştiği konusu sıkça dile gelmeye başlamıştır. Henüz salgın durumu geride kalmadığı için AB'nin geleceğine yönelik adımlar atılmasa da tartışmalar meydana gelmiştir. AB liderlerinin bir araya geldiği toplantı da kabul edilen 2021-2027 yıllarını kapsayan ekonomik paket kabul edilip geleceğe yönelik konular biraz olsun ötelenmeye çalışılmıştır (Öztürk Günar ve Günar, 2020, s.154-155).

AB salgına karşı kurumsal yapısı içinde kararlar almaya çalışmıştır. Liderleri bir araya getiren Avrupa Konseyi virüse karşı ilk somut adımı atarak *Avrupa Takımı'nı* oluşturmuş ve ülkelerle finansal kuruluşları bir araya getirmiştir. AB'nin Avrupa Komşuluk Politikası nedeniyle de salgınla ilgili Afrika ve diğer ortak olduğu ülkelere destek olmayı kararlaştırmıştır. Ayrıca serbest ticareti canlandırmaya yönelik olarak ticari anlaşmalara önem vermeye devam etmiştir. Salgın kapsamında Avrupa Parlamentosu ise salgınla mücadelede küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme ve bunun dışında çevresel faaliyetlere de devam etme kararı almıştır. Ayrıca Parlamento bünyesinde 2021 bütçesi belirlenerek AB'nin geleceğine yönelik olumlu adımlar da atılmıştır. *Liderler Zirvesi* ile belirlenen kurtarma planının nasıl uygulanacağı konusu bu kapsamda tartışma konusu olmuştur. Avrupa Komisyon'u ise AB'nin yakın çevre ülkeleriyle ilişkilerine odaklanmıştır. Bu nedenle Ukrayna'ya yardım yapılarak hem Ukrayna AB yaklaşması sağlanmaya hem de Ukrayna üzerindeki Rus etkisi azaltılmaya çalışılmıştır. AB bu şekilde sadece kendi sınırları içinde değil küresel alanda da etkili bir örgüttür, imajı çizmeye çalışmıştır. Salgın konusunun dışında AB, Akdeniz'deki Doğu Akdeniz ve Libya sorunlarına da yönelmiştir. Kısaca AB bu dönemde dış politikada hem salgına yönelik olarak ekonomik olarak hem de özellikle Doğu Akdeniz konusunda güvenlik alanında etkili olmaya çalışmıştır (Mercan, 2020, s.81-88).

AB'ye yönelik ortaya atılan tüm dağılma söylemlerine rağmen yeterli veri elde edilememiştir. Hatta liderlerin kararıyla oluşturulan Avrupa Takımı daha da bütünleştirici bir ifadeyi ortaya koymaktadır. Bu kapsamda AB ülkelerini özellikle sağlık konusunda ortak politika belirlemesi ve sağlıkta dijitalleşmeye ağırlık vermelerinin önemi ortaya çıkmıştır (Özkural Köroğlu ve Anarat, 2020, s.50).

AB'nin salgınla ilgili önemli yanılarından birisi karar almada geç kalmış olması ve bu süreçte ulusal hükümetlerin ve politikacıların hızlı bir şekilde karar alması olmuştur. AB ülkelerinin sınırlarını kapatması kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımını sekteye uğratmış ve bu konuda uluslararası alanda AB'nin dağılması olarak yorumlanmıştır. Bu dağılma yorumlarının arkasında AB'yi kuzey-güney ve doğu-batı ülkeleri olarak ayıran aşırı sağ eğilimlerin artmış olması da bir sebep olarak durmaktadır. Bu durumda refah seviyesi yüksek Kuzey Avrupa, yoksul Güney Avrupa'yı kendi haline bırakmış olarak yorumlanmakta ve dağılma iddialarını güçlendirmektedir. Özellikle İtalya ve İspanya'da yaşanan salgın sürecinde halk da ulusal hükümetleri değil geç kalan AB'yi suçlamış ve yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak tüm bu dağılma iddialarına rağmen AB'nin dağılması pek olası görülmemektedir. Çünkü AB'ye girmek kadar AB'den çıkmakta aynı derecede zordur. Ayrıca 2008 ekonomik kriziyle bir arada olmanın önemini bir kez daha anlayan AB ülkeleri Covid-19 Krizi'nin yıkıcı etkilerini de bir arada atlamanın daha karlı bir süreç olduğunun farkında

olmuşlardır. Bu salgın sonucunda AB ülkelerinin azalan kaynaklarını ve refahlarını yeniden dağıtırken daha adil davranacakları öngörülmektedir (Budak, 2020, s.20-22).

Neoliberal politikaların artmasıyla serbest dolaşım artmış ve küreselleşme etkini giderek artırmıştır. Devletler yerine etkili olmaya başlayan şirketler ve üreticiler politika yapımında etkin konuma gelmiştir. Devletin eğitim, sağlık gibi her alanda etkisi azalmıştır. Çin'de ortaya çıkıp bütün dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgınına kadar vatandaşlar bu durumdan pek rahatsızlık duymamıştır. Ancak 2020 yılına gelindiğinde sağlık politikaları bütün devletler için en önemli konu haline gelmiştir. Sağlık alanında hem çalışanlara hem de kurumsal kararlara ne kadar ihtiyaç duyulduğu ve devletlerin etkisinin önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Şu an öncelikli olarak salgının sıklığını azaltmaya çalışan devletler ilerleyen dönemlerde yüksek ihtimalle sağlık politikaları ile ilgili daha önemli kararlar alacaktır (Altınkaya, 2020, s.27).

Sonuç olarak bakıldığında AB'nin ülkeleri ve kurumsal yapısı küresel salgın sürecini en başta iyi bir şekilde yönetememişlerdir. Krizi bir Birlik olarak değil hükümetler düzeyinde yönetmeye başlamışlar ve bu nedenle de sıkça eleştirilere maruz kalmışlardır. Avrupa'da resmi olarak Ocak 2020'de ortaya çıkan virüs vakasına ve ölüme rağmen Avrupa ülkeleri bu süreçte Şubat ayındaki futbol maçlarını dahi askıya almamış ve binlerce insanın bir araya gelmesine neden olmuşlardır. Daha sonra önlemler alınmaya başlansa da artık salgın ülkelerde hızla yayılmaya ve AB kurumsal yapısı sadece ekonomik karar almaya başlamıştır. Bu durumda AB halkının sağlığını koruyamıyor olarak değerlendirilmiştir (Karaca, 2020, s.69-70).

Son gelişmelere bakıldığında AB içindeki kurumlar ülkelerin yeniden desteğini kazanmaya yönelik adımlarına hız vermişlerdir. Bu nedenle üretilmeye başlanan aşuların güvenli bir şekilde alımı ve AB içinde dağılımı için adımlar atmaya başlamıştır. AB, bu kapsamda da aşı geliştiren firmalarla ön anlaşma yapmış ve salgını azaltacak seviyedeki dozu ön sayın alma anlaşması imzalayarak garanti altına almıştır. Avrupa İlaç Ajansı ise bilimsel olarak güvenli kabul edilen aşular için pazarlama konusunda AB'ye olumlu tavsiyede bulunmuştur. Bu olumlu gelişmenin adından Avrupa Komisyonu, BionTech ve Pfizer'ın aşını 21 Aralık 2020 tarihinde tüm AB için onaylamıştır. Kısa süre de aşı çalışmalarını başlayacağını duyurmuştur. AB katı kurallarını aşı konusunda kısmen de olsa esneterek aşuların daha hızlı fayda etmesini istemektedir (Covid-19: Research and Vaccines, Erişim Tarihi:25.12.2020).

Sonuç

Avrupa Birliği kuruluş prensibi olarak ulus-üstü yapıları bir örgüt olmuştur. Ülkelerdeki ulusal hükümetlerin bazı konulardaki yetki devrine dayanan kurum, ülkelerin çıkarları her konunun

üstünde tutmayı garanti altına almıştır. Fakat 2020 yılını kötü bir şekilde etkileyen Covid-19 salgını AB'nin yıllardır bir arada olmasının bütünleşme anlamına gelmediğini ortaya koymuştur. Hastalığın Avrupa Kıtası'nda ilk ortaya çıktığı zamanlarda AB kurum ve vatandaşları ilk olarak önlem almaya gerek görmeseler de ardından başlayan salgın nedeniyle önlemler alınmaya başlamıştır. Ancak bu konuda AB genel olarak karar alamamış üye devletler öncelikli olarak ulusal sınırlarını kapatıp kendi halkları için karar almaya başlamışlardır. Bu durum ise AB'nin kurumsal yapısının bozulmasına neden olmuştur.

Her ne kadar olumsuz yönleriyle eleştirilse de AB, üye ülkelerdeki orta ve küçük ölçekli işletmelere maddi destekte bulunma kararı almıştır. Sağlık politikaları alanında da ortak sağlık politikasını işletme, ülkeler arasında eşitsizliği giderme, AB ülkelerindeki aşuların adil dağılımının sağlanması gibi konularda da hızlıca kararlar almayı başarmıştır.

AB'nin dağılma konusu sadece salgın süreciyle ortaya çıkmamıştır. Ekonomik olarak önemli bir ülke olan İngiltere'nin Brexit süreciyle AB'nin dağılması konusu gündeme gelmiştir. Ardından da başlayan salgın bu söylemlerin artmasına neden olmuştur. Bu söylemlerin artmasının en temel nedeni ise ülkelerin karar alırken AB bünyesinde değil ulusal hükümetler kapsamında karar alması olmuştur. Fakat tüm bu söylemlere rağmen AB'nin dağılma sürecinin bu kadar kolay olmayacağı tahmin edilmektedir. Çünkü AB kurumsal olarak salgınla mücadelede yeni kararlar almaya başlamıştır. Aşı konusunda da çok taraflı hareket ederek birçok firmayla anlaşma yapmış ve tüm AB vatandaşlarının aşılması konusunda etkili adımlar atmaya başlamıştır.

Avrupa Birliği her ne kadar kendi içinde bir bütün olarak görülse de Covid-19 sürecinde bir kez daha hakkında söylenen "*siyasi cüce, ekonomik dev*" deyimini düşündürmüştür. Bu düşüncenin ortaya çıkmasının ise böylesi bir birliğin ortaya çıkan küresel bir sorunda ulusal çıkarlarını düşünmesi ve yıllar sonunda ortaya çıkan sınırsızlıktan ödün vermesi olmuştur. AB'nin ayrılıkçı ve ayrımcı tavırları aslında salgın öncesinde de ortaya çıkmıştır. Kendinden olmayanı istemeyen AB ülkeleri göçmenleri kabul etmemiş ve kendi ülkelerinde yaşayan özellikle Müslüman nüfusa karşı da aşırı sağ eğilimler yükselmeye başlamıştır. Ancak bu sefer dışlama ve sınır kapatma "*ötekine*" değil kendi içlerinde olmuştur. Bu durum ise AB'nin ekonomik olarak sınırsız fakat siyasi olarak bütünleşemeye yakın olamayacaklarını ortaya koymuştur. Ardından yine ekonomik olarak kararlar almaya başlansa da ülkelerin ulusalcı düşüncelerinden vazgeçemedikleri anlaşılmıştır. Yine de tüm bu gelişmeler AB'nin kısa dönemde dağılmayacağını ancak oldukça kapsamlı bir reform sürecine girmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Altınkaya, Z. (2020). "2020 Koronavirüs Pandemisinde Avrupa Birliği Sağlık Politikaları ve Neoliberalizm: İtalya Örneği", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, C:10, S:20, s.5.

The EU's Emergency Response to the COVID-19 Outbreak, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/> , Erişim Tarihi:27.11.2020.

Stronger Together Against COVID-19, Coronavirus: news on EU action, Team Europe support, disinformation, repatriation and solidarity stories - European External Action Service (europa.eu), Erişim Tarihi:26.11.2020.

Güner, O. (2020). "Avrupa Birliği'nin Pandemiye Karşı Kurtarma Fonu Planı ve Temel Beklentiler", Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği, Euro Politika Özel Sayısı, Ed. Oğuz Güner, C:4, S:2, s.216-217.

Öztürk Güner, D. ve Güner, A. (2020). "Covid-19 Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkisi Üzerine", Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği, Euro Politika Özel Sayısı, Ed. Oğuz Güner, C:4, S:2, s.154-155.

Mercan, S. (2020). "Covid Salgını Gölgesinde AB ve Dış Politika Sarmalı", Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği, Euro Politika Özel Sayısı, Ed. Oğuz Güner, C:4, S:2, s.81-88.

Özkural Köroğlu, N. ve Anarat, C. (2020). "AB'nin Geleceği Üzerine Bir Projeksiyon: Krizler ve Değişimler, Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği, Euro Politika Özel Sayısı, Ed. Oğuz Güner, C:4, S:2, s.50.

Budak, S. (2020). "Krizler Avrupası ve Avrupa Birliği'nde Covid-19 Salgını Sonrası "Gelecek" Senaryolarına Bir Katkı", Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği, Euro Politika Özel Sayısı, Ed. Oğuz Güner, C:4, S:2, s.20-22.

Karaca, K. (2020). "Covid-19: AB İçin Stres Testi, Covid-19 Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceği, Euro Politika Özel Sayısı, Ed. Oğuz Güner, C:4, S:2, s.69-70.

Covid-19: Research and Vaccines, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/covid-19-research-and-vaccines/#> , Erişim Tarihi:25.12.2020

COVID-19 VE ÇİN EKONOMİSİ – SALGIN SONRASI TÜRKİYE İÇİN FIRSATLAR

Enver Alper DEMİRÇİ

Giriş

Dünya ülkeleri 2020 yılı itibariyle büyük bir testten geçmektedirler. Covid-19 salgını, bütün ülkelerin ve insanların kendilerini değerlendirmeleri ve daha açık bir şekilde görebilmeleri için ayna görevini ifa etmektedir. Ülkeler bu şekilde bir küresel pandemi sırasında kendi vatandaşlarına yeterliliklerini, sağlık sisteminin imkânlarını sorgulama ve üzerine düşünme fırsatı bulmuşlardır. Ayrıca dünyanın içinde bulunduğu bu olağanüstü durumda, insanların ve ülkelerin birbirlerine karşı tutum ve davranışları daha net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Covid-19 salgının çıktığı ülke olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin bu salgın süresince ekonomisinin ne şekilde olduğu ve salgın sonrası nasıl bir durumda olduğu ise bir incelenmelidir. Çin'in ABD ile girmiş olduğu hegemonya mücadelesinde bir yara aldığı görülebilmektedir. Bu incelemede, Çin ekonomisinin salgın sürecini ne şekilde atlattığı, Çin'in kaybettiği güven yüzünden salgın sonrasında, ülkesinde bulunan yabancı yatırımları kaybedebileceği ihtimalinde, Türkiye'nin neler yapması gerektiği üzerinde durulacaktır.

Dünyanın en büyük ekonomilerine sahip ülkelere bakıldığında ilk sırada Amerika Birleşik Devletleri ve hemen ardından ikinci sırada onu takip eden Çin gelmektedir. Son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasında gerçekleşen ticaret savaşında, iki ülke birbirlerinin ürettiği ticarî ürünlere ağır ek gümrük vergileri getirmişlerdir. ABD başkanı Donald Trump 2016 yılındaki seçimleri kazanıp ABD Başkanlık koltuğuna oturduğunda Çin'i haksız rekabet ve fikrî mülkiyet hırsızlığı ile suçlayarak Çin'e karşı sert ekonomik tedbirler almıştı. ABD ile Çin arasındaki bu ticaret savaşları, küresel dünya ekonomisini de zorlu bir durumun içerisine sokmuştur. Donald Trump henüz başkanlığa seçilmemişken, seçim kampanyasında ABD yerli ürün üreticilerinin tarafında yer alarak ithal mallara ve ABD menşeli, ancak üretim yerleri yurtdışında olan şirketlere ek gümrük vergisi getirmişti. Böylece ithal ürünlerin, Amerika'da üretilen ürünlerden daha pahalı olduğu bir yerde tüketiciyi yerli ürün alımına teşvik ediyordu. ABD, Çin mallarına 360 milyar dolardan fazla gümrük vergisi koymuştur. Çin de ABD'nin hamlesine karşılık olarak 110 milyar dolardan fazla ABD ürününe ek gümrük vergisi koymuştur (US-China Trade War, 6 Aralık 2020). Covid-19 öncesinde ABD'yle bir ekonomi ve güç mücadelesi içinde bulunan Çin, salgınla birlikte daha güçlü ve daha önce hiç böylesine tecrübe etmediği bir rakiple karşılaşacaktı.

İlk Covid-19 vakası Çin'in Wuhan kentinde 2019 Aralık ayının son çeyreğinde resmî olarak bildirilmiştir. Ocak ayı itibariyle, Çin'de salgınla ilgili önlemler alınmaya başlanmıştır. Covid-19 salgınının ilk üç ayında (2020 Ocak, Şubat ve Mart), Çin ekonomisinde keskin bir düşüş yaşanmıştır. Bunun temel sebeplerinden birisi, karantina nedeniyle üretim yerlerinin belli bir süreliğine kapanmasıyla, üretimde yaşanan aksamalardır. Çin ekonomisinde 2020'nin ilk üç ayında virüs kaynaklı %6.8'lik kesin bir düşüş yaşansa da Çin, Covid-19 salgınını kontrol altına alarak üretim faaliyetlerini tekrardan eski düzenine oturtmuş ve böylece ekonomisini yeniden canlandırmıştır. Çin aldığı hızlı ve sert tedbirlerle salgını kontrol altına almış ve ikinci bir dalga ihtimalini de engellemiştir. Böylece ekonomisini tekrar eski düzenine oturtabilmiştir. Çin ekonomisindeki düzelmeye etkisi, Nisan ayından Haziran ayına kadarki GSYH'sindeki artışta kendisini göstermiştir. Çin ekonomisinde yaşanan bu geçici ama keskin düşüşe karşın yine keskin ve dikey yönde bir iyileşme görülmüştür. Covid-19 boyunca Çin ekonomisinin yaşadığı durum, "V" şeklinde bir ivmeyle ifade edilebilir. Çin, yaşadığı ekonomik düşüşün ardından yılın son çeyreğinde %3.2'lik bir büyüme oranına ulaşmıştır (Chinese Economy Bounces, 10 Aralık 2020; China's Virus-Hit Economy, 10 Aralık 2020).

Çin'de ekonomi iyileşme gösterirken, teknolojiye yapılan yatırımların etkisi bu iyileşmede açık bir şekilde görülmüştür. Çin'in ithalatı ve ihracatı Eylül ayında büyük bir artış göstermiştir. İthalat, bir önceki yıla göre %13.2 artarken; ihracat ise %9.9 artış göstermiştir. Bu verilerden hareketle aslında Çin, dünyanın en büyük on ekonomisine sahip ülkeler arasında pandemi şartlarında büyük bir ekonomik ilerleme gösterebilmiştir. Çünkü bu ülkeler hâlâ Covid-19 salgınını kontrol altına alabilmiş değillerdir ve ülke içerisinde alınan önlemler ekonomiye ağır bir yük oluşturmaktadır. Ancak Çin, Covid-19 salgınını erken bir dönemde kontrol altına almasıyla birlikte ekonomisindeki düşüş, yükselişe geçmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletler'in bünyesinde bulunan Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) 2020 Eylül ayında yayınlanan Küresel İnovasyon Endeksi (GII) raporuna göre 2020'de en iyi etki gösteren ekonomiler arasında Çin, on dördüncü sıradaki yerini koruyabilmiştir. WIPO Genel Direktörü Francis Gurry, Covid-19 pandemisiyle birlikte dünyanın diğer ülkelerinin Asya'ya olan eğilimlerinin artabileceğini ve böylece Asya ülkelerinin daha etkili bir konuma ulaşabileceği ihtimalini değerlendirmiştir. AB'nin içinde bulunduğu kriz ortamında, başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere Asya ülkelerinin yıldızının parlaması ve dünya üretiminin önemli bir parçanın da Asya'ya kaymasıyla birlikte bahsi geçen "Asya Çağı" hedefleri, ilerleyen günlerde daha çok konuşulacak gibi görünmektedir (Why China's Economy Keeps Booming, 20 Kasım 2020).

Kovid-19 Sürecinde Çin Ekonomisinin Karşısında AB Ülkeleri ve ABD'nin Ekonomisi

Covid-19 kaynaklı ekonomik durgunluk ve gerileme 2020'nin son çeyreği itibariyle neredeyse dünyanın bütün ülkelerini etkilemiş vaziyettedir. Ancak koronavirüsün ilk çıkış noktası olan Çin, aldığı sert tedbirlerle 2020'nin Nisan ayından itibaren salgını kontrol altına almış ve ekonomisini yeniden açabilmiştir. Çin'de karantina başladığında fabrikalardaki üretim de belli bir süreliğine aksamıştı ve bu dönemde ekonomide büyük bir düşüş yaşanmıştır. Asya'da Çin dışında Güney Kore ve Japonya gibi ülkeler salgının etkilerini, Avrupa ve Amerika kıtasındaki ülkelere daha önce tecrübe etmekteydiler. Bu ülkelerde ise üretim faaliyetlerine devam edilmekteydi. Ancak Nisan ayında Çin'de salgının kontrol altına alınıp işlerin düzelmeye başladığı sırada, Avrupa ve Amerika kıtasındaki ülkelerin çoğu karantina uygulamasına başlıyorlardı. Bir nevi, Çin'de salgın kontrol altına alınıp, virüsten kaynaklı ekonomik iyileşmeler görülürken; Avrupa, Amerika kıtası, Afrika ve Asya'daki muhtelif ülkelerde pandemiden kaynaklı ekonomik problemler ortaya çıkmaya başlıyordu.

2020'nin son çeyreği itibariyle salgından dolayı bu ülkelerin ekonomileri dar bir boğaza girmiş vaziyettedir. Ancak Çin ekonomisinde işler yolunda gözüküyor. Kovid-19 salgınının esasında Çin'i ekonomik olarak çok fazla etkilediği ancak Çin'in ekonomisinin düzelmesiyle birlikte, Çin dışındaki ülkelere özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde pandeminin yükü, ülke ekonomilerini bir hayli yıpratmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği ülkelerinde 2021 yılı için yapılan GSYH'nin büyüme oranlarındaki tahminlerde, 2020 yılına göre çoğu ülkede büyük bir düşüş beklenmektedir (Coronavirus European GDP, 12 Aralık 2020). Yaz aylarına girilirken AB ülkeleri salgını azaltmayı başarmışlardı ve bu dönemde AB ekonomisi beklenenden daha fazla ve hızlı bir biçimde büyümüşü. Ancak salgında ikinci bir hareketliliğin yaşanmasıyla beraber Çin'de görülen "V" şeklinde bir iyileşmenin olmayacağı beklenmektedir. AB Ekonomik İşler Komiseri Paolo Gentiloni, yenilenen kesintilerle birlikte kısa süreli bir toparlanmanın henüz mümkün olmadığını söylemektedir. Avrupa ülkelerinin ekonomisinde salgından sonra %4.2'lik bir büyüme beklenmekle beraber salgın öncesindeki büyüme oranlarına ancak 2023'te dönebileceği ifade edilmektedir (Coronavirus: EU, 15 Aralık 2020).

ABD'de ise 2020 yılının son çeyreğiyle birlikte vaka sayılarındaki ve ölüm oranlarındaki artış, sağlık sektörünün durumu ve alınan önlemler neticesinde yaşanan ekonomik sıkıntılar kış mevsiminin gelmesiyle birlikte daha zorlu bir döneme gireceğini göstermektedir. ABD'de salgın sonrasında, çok büyük bir ekonomik büyüme beklenilmemektedir. Buna ek olarak bazı analistlere göre GSYH oranının, 2021'in ilk çeyreğinde daralacağı öngörülmüştür. Amerika'da salgın özellikle restoran, bar gibi kapalı yemek alanlarını etkilemiştir. Bir çevrimiçi rezervasyon uygulaması olan OpenTable'ın son açıkladığı verilere göre rezervasyonlarda

geçen yıla göre %65'lik bir düşüş yaşanmaktadır. Kapalı alanlarda getirilen yemek yeme yasağıyla birlikte ABD'de birçok restoran tarzı işletmeler dar boğazdan nasıl kurtulacaklarının yollarını aramaktadır. Bu noktada Covid-19 sonrası, ABD'nin Çin'e karşı verdiği mücadelesinde güç kaybedip, kaybetmeyeceği, salgın sürecinin ne kadar süreceği ve ne şekilde atlatacağıyla ilgilidir (US Economy, 12 Aralık 2020).

Covid-19 Sonrası Türkiye İçin Doğabilecek Fırsatlar

Covid-19 sonrası dünya ekonomilerini yeni bir sürece gireceği beklenmektedir. Buna ek olarak ülkelerin salgın öncesi ekonomik durumlarına ne zaman dönebilecekleri tartışmalıdır. Salgın da alınan önlemler ve açıklanan destek paketleriyle Türkiye'nin ekonomisinin de bu süreçten olumsuz bir şekilde etkilendiği açıktır. Türkiye ekonomisi, Covid-19 salgını süresince ciddi bir testten geçmektedir. Bu testten alınabilecek en az hasarla geçtiği takdirde, salgın sonrası ekonomi dünyasında yeni dengeler oluşacaktır. Türkiye, pandemi döneminde bu yeni düzene kendisini hazırlamalıdır.

Bu amaçla Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, "*COVID-19 Sonrası Küresel Tedarik Zincirlerinde Türkiye'nin Yeri*" toplantısını gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan da bu toplantıya katılım göstermiştir. Bu toplantıda öne çıkan belirli ifadeler vardır. Örneğin TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Simone Kaslowski Türkiye'nin pandemi sonrası düzene hazırlıklı olması için şunları söylemektedir:

"Salgın sonrası dünyada artık sadece fiyatlar ile değil, ülkelerin hukuk sistemleri ve değerler üzerinden yatırım ve iş birliği tercihlerinin yapılacağı bir dönem başlıyor. Avrupa Birliği de gelecek dönemde ticari ilişkilerini çeşitlendirip benzer düşünen ülkelerle ittifaklar oluşturmayı planlıyor, kilit ticaret partnerleri ile Avrupa Birliği değerleri çerçevesinde ilişkiler tesis etmeyi hedefliyor" (Covid-19 Sonrası, 07 Aralık 2020).

Kaslowski'nin vurgulamış olduğu, Avrupa ülkelerinin ekonomik işbirliği kriterlerinin sadece fiyat üzerinden olmayacağı, kendilerine yakın anlayışa sahip hukuk, adalet, demokrasi sistemlerinin oturmuş olduğu ülkelerle çalışacaklarını söylemesi önemlidir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kasım ayında yapmış olduğu bir konuşmasında, "*ülkemizde ekonomide ve hukukta yeni bir reform dönemi başlatıyoruz*" ifadeleri de aslında Kaslowski'nin koronavirüs sonrası ekonomik düzeninde yapılması gerekenlerle ilgili söylediğiyle örtüşmektedir (Erdoğan: Ekonomi, 08 Aralık 2020).

Covid-19 salgınının Çin'de ortaya çıkması ve Çin'in virüsle ilgili süreçleri zamanında ve şeffaf bir şekilde dünya kamuoyuyla paylaşmamasına yönelik iddialar aslında Çin'in küresel sistemde politik bir güç kaybettiğinin göstermektedir. Pandemi süresince gerek Türkiye

medyasında, gerekse Avrupa ve ABD mediasında Çin'e karşı olumsuz bir tablo oluşmuştur. Esasında Çin'in siyasal imajının zarar görmesinin temel sebeplerinden bir diğeri ise ABD Başkanı Donald Trump'ın pandeminin başından bu yana Covid-19 virüsünü, “Çin Virüsü” olarak nitelendirmesidir (Donald Trump Defends, 02 Aralık 2020). ABD yönetimi bu şekilde bir politika izleyerek Çin'le arasında geçen ticaret savaşlarında Çin'e karşı bir üstünlük elde etmeye ve Çin'i yıpratmaya çalışmıştır.

Birçok ülkenin, Covid-19 salgınının sebebi olarak Çin'i görmeleri neticesinde bu ülkelerin Çin'deki üretim faaliyetlerini başka bir ülkeye kaydırma olanakları bulunmaktadır. Örneğin Avrupalı devletlerin Çin'de bulunan faaliyetlerini kaydırmaları sonrasında, ekonomisi güven veren, hukuk ve adalet sistemine güvenebilecekleri ve üretim faaliyetlerinin hepsini kaldırabilecek sisteme sahip bir ülke arayacaklardır. Bu noktada Türkiye, yapacağını söylediği reformlarla aslında bu payı kendisinin üstlenebileceğini göstermektedir. Türkiye'nin ilk yapması gereken şey, öncelikle salgını kontrol altına alması olacaktır. Bunun dışında Türkiye, sahip olduğu coğrafi konumu ve son yıllarda artan bir şekilde ulaşım altyapı projelerine yapılan yatırımlar neticesinde, lojistik ve ulaşım bakımından da öne çıkmaktadır. Türkiye, Avrupa'yla Asya arasında, bir köprü konumundadır. Türkiye'de üretilen ürünlerin doğrudan Avrupa'ya tedariki sağlanabilir. Ayrıca Türkiye Ortadoğu ülkelerine açılan bir sınır kapısı görevini de görmektedir. Türkiye'de üretilen ürünler, doğrudan Ortadoğu ülkelerine ulaşımı kolay bir şekilde gönderilebilir. Ancak bu noktada Türkiye'nin, salgın sürecini kontrol altına alması, hukuk ve ekonomideki reformlarını gerçekleştirilmesi ve buna ek olarak da üretim kapasitesini arttırması gerekmektedir. Çünkü Çin'den Türkiye'ye kayacak üretim faaliyetlerinin bölünmemesi gerekmektedir. Türkiye bu talepleri karşılayabilecek düzeyde olmalıdır.

Değerlendirme

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'den boşalan dünya hegemonik gücünü ABD devralmıştı. ABD'nin karşısında ise komünist bloğun başını çeken SSCB ileri gelmekteydi. Ancak, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ABD liberalizminin karşısında yer alan SSCB komünizmi de kaybetmiş oldu. Bu noktada dünya küresel siyasetinde ABD hegemonyası en büyük güç olarak sahnede kaldı. Ancak esasında ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki “İki Kutuplu Dünya” modelinden 2000'li yıllara gelindiğinde ABD'nin hegemonik gücünün azaldığı görülüyor. Örneğin, G7, G20 adında sınıflamalara sahip ülkeler ortaya çıkmıştır. Böylece “İki Kutuplu Dünya” modelinden çok kutupluluğa doğru bir geçişin yaşandığı görülebilir.

İşte bu noktada Çin Halk Cumhuriyeti, 1980'li yıllardan itibaren Deng Xiaoping'in yaptığı atılımlarla ekonomide büyük bir sıçrayış gerçekleştirmiş ve 2015 yılında dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü konumuna ulaşmıştır. Çin de çok kutuplu ülkelerin en önde gelenlerinden ve şu anda ABD hegemonyasına rakip çıkan bir ülkedir. Çin, ekonomisiyle güçlü bir rakip olarak ABD'nin karşısında yer alsa dahi Çin'in siyasî imajı bir hayli düşük seviyededir. Son dönemde, Covid-19 salgınının da Çin'de çıkması ve bütün dünyayı etkileyecek pandemi seviyesine ulaşması, Çin'in siyasî imajında büyük bir yara daha açacaktır. Buna ek olarak, salgın hakkındaki bilgileri Çin'in yeterince açık, şeffaf ve hızlı bir şekilde dünya kamuoyuyla paylaşmadığıyla ilgili yapılan tartışmalar ABD'nin işine yaramış ve Çin'in dünya kamuoyu karşısındaki saygınlığını da zedelemiştir. Çin'in ekonomik olarak ciddi anlamda ABD'yle rekabet edebilecek güçte olduğu kesindir lakin değerler ve siyasal imaj konusunda büyük bir eksiği bulunmaktadır. İlk olarak Çin'in yumuşak gücü olan "Konfüçyüsçülük" Avrupa merkezli demokrasi değeriyle çelişmektedir. Konfüçyüsçülük öğretisinin aslında merkezî otoriteyi sağlama amaçlı bir yanı bulunmaktadır. Bundan dolayı Çin'in ABD'nin hegemonyasını devralması söz konusu olduğunda bu, büyük bir sorun yaratacaktır.

Çin, Covid-19 salgınını kontrol altına alarak ekonomisini yeniden canlandırabilmiştir ve paylaşılan verilere göre Çin ekonomisi bir düşüşün ardından yükselişe geçmiştir. Ancak bu salgınla birlikte Çin, en zayıf noktalarından biri olan siyasal imajını daha da kötü duruma düşürmüştür. Salgın konusunda Çin'in bir suçu olmasa dahi, bütün dünyada olumsuz bir tablo oluşturduğu kesindir. Bundan dolayı kriz zamanlarında "ötekî" olan daima suçlanır ve hedef gösterilir. Özellikle dünya siyaset arenasının ne kadar acımasız olduğunu düşünülecek olursa, Çin'in Covid-19 salgınında üzerine düşen her şeyi yaptığı kabul edilse dahi bu konuda siyasal imajı çok büyük bir yara almış olduğu ve alacağı kesindir. Şu anda Çin, her ne kadar salgının kendi ülkesinde başlamadığı, hastalığın Çin'e başka bir ülkeden geldiğine yönelik savunmalar yapsa da bu noktada ismi bir kez Covid-19 virüsüyle anıldığı için bu kötü şöhretten kurtulması epey zor olacaktır. XX. yüzyılın başında İspanyol gribinde, salgının İspanya'da çıkmamasına rağmen İspanyol adıyla anılmasında olduğu gibi Çin de uluslararası siyaset arenasında algı ve propagandanın kurbanı olmaktan kurtulamayacak gibi duruyor. Ülkeler şu anda kendi içlerindeki salgınla uğraşmaktalar. Ancak salgın bittiğinde Çin'le güç mücadelesine giren ülkeler, virüsün Çin'den dünyaya yayılmasını, Çin'e karşı bir "silah" olarak kullanmaları beklenmektedir.

Çin'in Covid-19 salgınına karşı verdiği hızlı ve sert tepkilerden çıkarılabilecek sonuçlar da bulunmaktadır. Sert ve hızlı bir şekilde alınan önlemler, Covid-19 salgınının önlenmesine, üretim faaliyetlerinin tekrardan yoluna girmesine ve salgın artışlarında yeniden ikinci bir artışın önüne geçmiştir. Böylece Çin ekonomisi yılın ilk çeyreğinde yaşadığı resesyondan

kurtulabilmiştir. Ancak bakıldığında Avrupa ülkeleri, salgının ilk başlarında bu artışı engellemede nispeten başarılı olmuştur. Lakin yaz ayları geldiğinde “*eski normale*” geçiş hareketleri başladığında vakalar tekrardan artmıştır. Yılın ikinci çeyreğinde Avrupa, Covid-19 salgınında en yoğun dönemini yaşamıştır. Avrupa’daki insan haklarının, demokrasinin, kişisel hak ve özgürlüklerin toplumun bir kesimi tarafından esnetilmesi ve yanlış değerlendirilmesi, salgının artış hızını azaltmak yerine daha fazla arttırmıştır. Sonuç olarak, küresel bir salgında, salgının bitirilmesi için nasıl bir yol izlenmesi ve izlenmemesi gerektiğinin simülasyonları tecrübe edilmiştir.

KAYNAKÇA

https://www.youtube.com/watch?v=7zatCqgRY_I, erişim tarihi: 02.12.2020.

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erdogan-ekonomide-ve-hukukta-yeni-bir-reform-donemi-baslattiyoruz/2042717>, erişim tarihi: 08.12.2020.

<https://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/10651-KOVID-19-sonrasi-kuresel-tedarik-zincirlerinin-yeniden-yapilanmasi-ve-turkiye-icin-firsatlar-tartisildi>, erişim tarihi: 07.12.2020

<https://www.bloomberg.com/graphics/recovery-tracker/>, erişim tarihi: 15.12.2020.

<https://www.dw.com/en/coronavirus-eu-says-economy-will-only-bounce-back-in-2023/a-55513319>, erişim tarihi: 15.12.2020.

<https://www.statista.com/statistics/1102546/coronavirus-european-gdp-growth/>, erişim tarihi 15.12.2020.

<https://thediplomat.com/2020/11/why-chinas-economy-keeps-booming-even-after-KOVID-19/>, erişim tarihi 20.11.2020.

<https://www.bbc.com/news/business-53399999>, erişim tarihi: 10.12.2020.

<https://www.bbc.com/news/business-52319936>, erişim tarihi: 10.12.2020.

<https://www.bbc.com/news/business-45899310>, erişim tarihi: 06.12.2020.

KORONAVİRÜS VE LATİN AMERİKA

Oğuz Kaan Özalp

Giriş

Covid-19 tüm dünyayı olduğu gibi Latin Amerika ülkelerini gerek sosyal, gerekse de ekonomik ve politik açıdan olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. 2020 yılının ilk çeyreğinde tüm dünyayı etkisine alan Covid-19 pandemisi, özellikle Latin Amerika gibi gelişen ülkelerin bulunduğu bölgeler perspektifinde, yarattığı istikrarsız ve dengesiz ortam nedeniyle, bu ülkelerin gelecekleri açısından oldukça problem oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Latin Amerika ülkeleri açısından hali hazırda içinde bulunduğu dengesiz politik ve ekonomik atmosferin bir bakıma daha da belirsizliğe doğru sürüklendiği görülmektedir. 2020 yılının sonuna yaklaşıldığında pandeminin Latin Amerika üzerine etkisinin oldukça yıkıcı ve olumsuz olduğu görülmektedir. Dünyadaki birçok ülkeye ve bölgeye kıyasla, Latin Amerika, sahip olduğu yetersiz sağlık hizmetleri ve bunun gibi birçok neden gerekçesiyle, pandemiye bağlı vakalar ve can kayıpları oldukça yüksek sayılar görmektedir (Latin Amerika, 28 Aralık 2020). Birleşmiş Milletler (BM) yayınladığı raporlarda Latin Amerika'daki bazı bölgelerin dünya üzerindeki en çok vaka görülen bölgeler olduğu bildirilmektedir. (Unprecedented Impact of Coronavirus, 28 Aralık 2020). Ayrıca raporda belirtilen vakalardaki ölüm oranlarının, yine dünyadaki ülkelere kıyasla, oldukça yüksek olduğu ve bu durumun Latin Amerika'daki bazı bölgeler üzerine etkilerinin oldukça ciddi olduğunu belirtilmektedir (Unprecedented Impact of Coronavirus, 28 Aralık 2020). Örneğin Brezilya'da 15 Aralık itibarıyla açıklanan resmi verilere göre 6.970.034 vaka ve 182.799 ölüm sayısı görülmektedir ve bu durum vaka ve ölüm oranları açısından Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça yüksek durumda bulunmaktadır (Coronavirus in Latin America, 28 Aralık 2020). Bu bağlamda, Brezilya gibi birçok Latin Amerika ülkesinin gelecekleri konusunda belirsizlik konumunu sürdürmektedir. Bu rapor, Latin Amerika ülkelerinin içlerinde buldukları durumları, Covid-19 pandemisi kapsamında açıklayacak ve değerlendirme kısmında olası bir çıkış yolunun neler olabileceğini tartışacaktır.

Pandeminin Latin Amerika Toplumu Üzerine Etkisi

Bazı Latin Amerika ülkelerinde, dünya çapındaki ülkelere kıyasla vaka ve ölüm oranları en yüksek seviyelerde görülmektedir. Latin Amerika'nın sahip olduğu yetersiz ve düzensiz

sağlık sistemleri, pandeminin yarattığı insani ve sağlık krizine bir bakıma yardımcı olmuştur. Latin Amerika toplumunun sağlık hizmetlerine ve sağlık hakkında yeterli bilgiye erişememesi gibi durumlarda özellikle Latin Amerika'daki kırsal ve bölgesel olarak uzak bulunan yerlerin pandemiden çok daha ciddi bir şekilde etkilenmesine neden olmuştur. Bu bölgelerde yaşayan yerli halkın özellikle pandemiden hayati yönde etkilendiği görülmektedir. Latin Amerika ülkelerine bakıldığında, nüfusun yaklaşık yüzde 80'i kentsel bölgelerde yaşamaktadır (Congressional Reseach Service, 28 Aralık 2020). Latin Amerika üzerine çalışan araştırmacıların belirttikleri problem ise, bu yüzde 80'lik dilimin bile yeterli ve kaliteli sağlık hizmetleri ve bilgiye ulaşamaması ve bu durumun yarattığı atmosferin virüsün yayılmasında oldukça etkili olmasıdır. Bu bağlamda kentsel bölgelerdeki insanların bile sağlık hizmetlerine ulaşamadığı bir ortamda, kırsal ve uzak bölgelerde yaşayan yerlilerin sağlık hizmetlerine ulaşması olasılık dışıdır. Öte yandan, hali hazırda, pandemiden önceki süreçte de Latin Amerika ülkelerinin içinde bulunduğu dengesiz ortam, toplum arasındaki ayrışmaya neden olmuştur. Bu bağlamda, pandemi süreci incelendiğinde kentsel bölgelerden kırsal bölgelere yardım götürme ve sağlık hizmetleri gibi oluşturma gibi bir durum söz konusu olmamıştır.

15 Aralık itibariyle, Latin Amerika'da toplam 14.1 milyon vaka (dünyadaki vakaların yüzde 19.4 bir dilimini oluşturmaktadır) ve yaklaşık olarak 473.000 ölüm sayısı bulunmaktadır (Congressional Reseach Service, 28 Aralık 2020). Brezilya, Meksika, Arjantin, Kolombiya ve Peru bölgedeki en yüksek vaka ve ölüm sayılarına sahiptir ve Brezilya, ABD'den sonra dünyada en çok ölüm sayısının bulunduğu ülkedir. Brezilya'ya bakıldığında yaklaşık her 100.000 vakada 86.81 ölüm sayısı görülmektedir (Latin Amerika Ülkelerinde, 28 Aralık 2020). Toplum açısından bakıldığında özellikle Dünya Sağlık Örgütü'nün de açıklamalarına göre, Latin Amerika ülkelerinin aşı sürecine bir an önce dahil olması gerektiğini aksi taktirde içinde bulunduğu durumdan kurtulmakta güçlük çekeceğini bildirmektedir.

Politik açıdan incelendiğinde, Covid-19'dan önceki süreçte de kamu memnuniyetinin olmadığı görülmektedir. Birçok Latin Amerika ülkelerinin, siyasi ve demokratik yozlaşma içinde olduğu bilinmektedir. 2018-2019 Americans Barometer'in yaptığı anketlere göre, 2004'den bu yana Latin Amerika ülkelerindeki en düşük toplum tarafından demokrasiye inanç olduğu görülmektedir (Latin Amerika Ülkelerinde, 28 Aralık 2020). Bu bağlamda, siyasi etkenler otoriter rejimlerin güçlendirilmesi, yozlaşmanın artması ve nihayetinde şiddet ve suç oranlarının arttığı, Latin Amerika ülkelerinde görülmektedir. Pandemi süreci bu durumun derinliğinin artmasına sebep olacağı aşikârdır. Özellikle pandemi sonrası süreçte ülkelerin virüsün yayılmasında yetersiz kalmaları, hali hazırda toplum tarafından siyasilere olan inancın daha da körelmesine neden olmuştur. Pandemi, Latin Amerika ülkelerinin içinde

bulunduğu durumları daha kötü hale getirmiş ve toplumsal kaotik bir ortamın oluşmasına hız kazandırmıştır.

Pandeminin Latin Amerika Ekonomisi Üzerine Etkisi

Pandemi önceki süreçte, Latin Amerika ülkeleri toplumsal açıdan belli bir seviye üstüne çıkamasa da, IMF'nin açıklamış olduğu bölgesel büyüme raporlarında, 2020 yılında yüzde 1.6'lık büyümesi öngürölüyordu (Latin America's Economy, 28 Aralık 2020). 1980'den 2010'ye kadar olan süreçte, neo-liberal politikalar ve Çin destekli emtia artışıyla birlikte, Latin Amerika ülkeleri ithalat ve ihracat konusunda oldukça olumlu yönde ilerlemekteydi. Bu durum 2010 sonrası süreçte belli bir noktada yavaşlasa da, IMF'in raporları Latin Amerika ülkelerinin 2021 sonuna kadar ekonomik açıdan gelişeceğini bildirmekteydi (Latin America's Economy, 28 Aralık 2020). Ancak pandemi sürecinin tüm dünyada hızla yayılmasının ardından, Latin Amerika ülkeleri oldukça bu durumdan etkilenmiştir. Ekim 2020, IMF'nin raporlarına göre küresel ticarete ve yatırımda toparlanma süreçleri başlatılsa bile, bölgenin yaklaşık yüzde 8'lik bir ekonomik gerileme yaşayacağı ileri sürüldü (Latin America's Economy to Suffer, 28 Aralık 2020). Bu bağlamda, 2021 yılında birçok Latin Amerika ülkesinin başlatacağı toparlanma sürecinin bile bu duruma ancak yaklaşık yüzde 5.2 kadar bir ilerleme sağlayacağı belirtildi.

Öte yandan Latin Amerika ülkeleri açısından -Brezilya, Arjantin ve Meksika- başka ülkelere para havalesi oldukça önemli bir gelir kaynağı durumundadır. BM ve Dünya Bankası'nın raporlarına göre para havalesi oranları 2020 yılında pandemiye birlikte yaklaşık olarak yüzde 19'luk bir azalma yaşamıştır (Latin America's Economy, 28 Aralık 2020). Para havalesi gelirleri özellikle Latin Amerika'daki emek piyasasının ayakta kalmasına yardımcı olan önemli bir etkidir. 2020 yılının Temmuz ayında bu oran belli bir ilerleme kaydetse de, hali hazırda pandemiden kaynaklı gelir azalışı emek piyasası üzerine olumsuz yönde etkilemiştir.

Sonuç olarak, 2020 yılındaki ekonomik gerileme, özellikle pandeminin etkisiyle birlikte birçok Latin Amerika ülkesinde bölgesel gelir eşitsizliği ve yoksulluk problemlerini hızlandırmıştır. Latin Amerika ülkeleri hali hazırda dünyada gelir eşitsizliği ve yoksulluk problemleri açısından en istikrarsız bölge konumundadır. Bu bağlamda, pandemi süreci ile birlikte, ekonomik gerileme ve emek piyasasındaki düşüş, gelecek vadede bölge içindeki işsizlik oranlarını ve gelir bağlamında yaşanacak sebeplere neden olacağı şekilde yorumlanabilmektedir.

Değerlenme ve Bölgesel Tepki

Görüldüğü üzere, pandeminin Latin Amerika ülkelerine etkisi, dünyaya kıyasla oldukça şiddetli ve yıkıcı bir konumdadır. Gerek sosyal, gerekse de ekonomik ve siyasi açıdan oldukça olumsuz şekilde etkilenen Latin Amerika'nın geleceği geçmişten daha belirsiz bir durumda görülmektedir. Hali hazırda içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal problemler, pandemi süreciyle birlikte oldukça derinleşmiş ve kısa süreçte önlem alınmaz ise geri dönüşü olmayan belli başlı farklı süreçlerin başlamasına neden olacaktır. Bu bağlamda BM'nin Latin Amerika'daki virüsün engellenmesinde ve önüne geçilmesinde sunduğu rapor oldukça değerlidir. BM raporuna göre, Latin Amerika ülkelerinin kısa vadeden ziyade uzun vadeli planlama çalışma yapmaları ve tamamen yeni bir sağlık sistemi, ekonomik, sosyal ve endüstriyel politikalarından kurulu yeni bir gündem oluşturulması gerektiğini savunmaktadır (UN Policy Brief, 28 Aralık 2020). Pandemi sonrası süreçte, toparlanma sürecinin verimli geçmesi açısından Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gündeme getirilmeli ve yürürlüğe geçirilmesi gerekmektedir. BM, bu bağlamda, Latin Amerika ülkeleri perspektifinde, dört adet yol çizmiştir:

1. Adil ve anlaşılabilir bir bölgesel refah sistemi oluşturulması,
2. İç teknolojik yeterliliği güçlendirerek, üretim düzenleri oluşturulması
3. Çevreyi ve ekosistemin bütünlüğünü korunması
4. Demokrasiyi, şeffaflığı, insan haklarının ve kamu diplomasisinin güçlendirilmesi,

hususunda bir rapor oluşturmuştur. Pandemi süreci Latin Amerika açısından hali hazırda bulunduğu ortamın daha da kötüye gitmesine neden olmuştur. Pandemi öncesi süreçte Latin Amerika ülkelerinin, yozlaşmış bir demokrasiye, eşit olmayan bir ekonomiye ve adil olmayan sınıfsal farklılıkların zirvede olduğu bir yapıya sahip olması, pandemi sonrası süreçte oldukça net bir şekilde görülmüştür. Bu bağlamda, BM'nin de uygulanmasını beyan ettiği politikalar, Latin Amerika ülkelerinin pandemi sonrası süreçte toparlanması hususunda oldukça hayati bir konumda olduğu görülmektedir.

Kaynakça

https://guyana.un.org/sites/default/files/202007/SG%20Policy%20brief%20COVID%20LAC%20%28English%29_10%20July.pdf, Erişim Tarihi: (28.12.2020).

<https://www.csis.org/analysis/effects-covid-19-latin-americas-economy>, Erişim Tarihi: (28.12.2020).

<https://www.as-coa.org/articles/coronavirus-latin-america>, Erişim Tarihi: (28.12.2020).

<https://www.aa.com.tr/en/americas/-latin-americas-economy-to-suffer-its-biggest-setback/1998155>, Erişim Tarihi: (28.12.2020)

<https://news.un.org/en/story/2020/07/1068051>, Erişim Tarihi: (28.12.2020).

<https://fas.org/sqp/crs/row/IF11581.pdf>, Erişim Tarihi: (28.12.2020).

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/latin-amerika-ulkelerinde-covid-19-vakalari-ve-olumleri-artiyor-539555.html>, Erişim Tarihi: (28.12.2020).

COVID-19 DÖNEMİ TÜRK DİPLOMASİSİ VE DIŞ YARDIMLAR

Beyda GÜLAL

Giriş

2019 yılının Aralık ayının sonlarında Çin'in Wuhan eyaletinde beliren Covid-19 salgını ile birlikte, uluslararası ilişkilerde klasik diplomasi anlayışı pandemi sürecinde yumuşak güç kavramının da etkisiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Türk dış politikasında da önemli bir yere sahip olan 'yumuşak güç' (soft power); Covid-19 salgınıyla birlikte dünya kamuoyunda önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Dış politikada güç uygulamaları kapsamında, devletlerin sert güç (hard power) olarak nitelendirilen ekonomik ve askeri unsurların yanında, uzun yıllardır yumuşak güç (soft power) diye nitelendirilen kültürel, sosyal ve diplomatik unsurları kullanarak etkinliklerini artırmaya çalışması uluslararası ilişkilerin temel konularından biri haline gelmiştir. "Yumuşak Güç" kavramı Soğuk Savaş sonrasında Joseph Nye tarafından uluslararası ilişkilerde literatüre kazandırılmıştır. Nye; "Güç hava gibidir, herkes ona bağlıdır, onunla ilgili konuşur fakat çok azı anlar. Aynı zamanda güç aşk gibidir, onu denemek, açıklamaktan ve ölçmekten daha basittir fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz." sözüyle gücün realist anlamdaki şiddet boyutunun çok ötesinde olduğunu ifade etmiştir (Alemdar, 2020).

Devletlerin yumuşak güç uygulamalarına bakıldığında 3 ayrı boyut görülmektedir. Bunlar; "Kamu Diplomasisi", "Dış Yardımlar ve Kültürel Diplomasi" olarak uygulanmaktadır. Dış yardımlar nasıl uygulanır/yapılmaktadır? Dış yardımlar; devlet eliyle, sivil toplum kuruluşları veya kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde de uygulanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti üzerinden incelendiğinde; Diplomasi faaliyetlerinin çeşitlenmesine bağlı olarak ortaya çıkan insani diplomasi 2000'li yıllarda Türkiye'nin kendi hedefleri ile birlikte insanı merkeze alan bir dış politika anlayışını benimsemesinin sonucudur. Türk dış politikasının tamamlayıcı unsuru haline gelen dış yardımlar özellikle insani ve kalkınma yardımlar çerçevesinde yürütülmektedir (Balay-Tuncer, 2020). Kızılay, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) ve YTB (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı) vb. kurum ve kuruluşlar ile bu faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Covid-19 virüs salgınıyla mücadele sürecinde Cumhurbaşkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), Kızılay ve TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) ile birlikte koordineli bir biçimde hareket etmektedir.

Türkiye, yurtdışında bulunmakta olan Türk vatandaşlarını ülkeye getirebilmek adına Dışişleri Bakanlığı nezdinde Koordinasyon ve Destek Merkezini faaliyete geçirmiştir. Yurtdışından yapılan ilk tahliye etabında yaklaşık olarak 100 ülkeden 65 binden fazla vatandaş Türkiye'ye getirilirken ikinci tahliye de ise 157 sefer gerçekleştirilerek 83 ülkeden 30 bine yakın Türk vatandaşı ülkeye getirilmiştir (Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Basın Mensuplarına Yaptığı Açıklama, 2020). Türkiye Covid-19 sürecinin daha bilinçli kontrol altına alınması açısından Sağlık Bakanlığı bünyesinde Koronavirüs Bilim Kurulu oluşturulmuştur. Virüsle mücadelede üzerine çalışılan, insanlığın ortak hedeflerine katkıda bulunmak amacıyla dünyada en hızlı sonucu veren yerli tanı kiti üretilmiş ve yurt dışına ihraç edilmiştir.

Ayrıca Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde salgınla mücadele adına, planlama, koordinasyon ve yönetim göreviyle "*Covid-19 Mücadele Merkezi (COMMER)*" kurulmuştur. Silahlı kuvvetlerin ve Türk halkının ihtiyaçlarının karşılanması dışında ihtiyacı olan ülkelerin taleplerine de yardımcı olunması amaçlanmıştır. Makine Kimya Endüstrisi tarafından haftada 2,5 milyon maske, 100.000 tulum üretilmiştir. İlaç Fabrikası Müdürlüğüne haftada 5000 litre alkol bazlı dezenfektan ve haftada yaklaşık 5.000 tulum ve 1 milyon maske üretilmiştir (Covid-19 Virüsüne Karşı Alınan Tedbirler ve Terörle Mücadeleye İlişkin Basın Açıklaması, 2020).

1992 yılında hizmet vermeye başlayan İnsanî diplomasi aracı olarak, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı)'ya ayrıca bahsetmek gerekmektedir. Türkiye'nin dış yardımlarını planlayan düzenleyen bu kurum, doğal felakete uğrayan ve iç savaşın yaşandığı bölge ve ülkelere destek olmaktadır. TİKA ofisinin kurulduğu her bölge ve ülkeye yatırım yapan Türkiye, yaşam standartlarını daha iyi hale getirebilmek adına eğitim, kültür, spor, sanat gibi faaliyetlere de katkı sunmaktadır.

Covid-19'un yayılmaya başladığı ilk dönemde Türkiye TİKA aracılığıyla, Çin'e tıbbî malzeme yardımında bulunmuştur. Virüsün ortaya çıktığı Vuhan'dan Türkiye'ye dönmek isteyen vatandaşları ülkeye getirmek üzere kalkan ambulans uçak ile Çin'e 93.500 koruyucu filtreli maske, 1000 koruyucu kıyafet ve 1000 biyolojik tehlike tulumu gönderilmiştir (Türkiye'den Koronavirüs ile Mücadeleye Destek, 2020). Çin yanı sıra ABD'de dâhil olmak üzere dünyanın pek çok bölge ve ülkesine Türkiye'nin tıbbî malzeme desteği verdiğini söylemek mümkündür. İngiltere, İtalya, İspanya, Litvanya, Ukrayna gibi Avrupa'nın farklı bölgelerine yardım ulaştırmıştır. Yardım malzemelerinin içerisinde tulum, tanı testleri, eldiven, yüz koruyucuları, maske ve diğer ekipmanlar bulunmaktadır. Balkan ülkelerine yardım ulaştıran askeri kargo uçağı ise Sırbistan, Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Kosova'ya gönderilmiştir. Ayrıca, Arnavutluk, Tunus, Somali ve Dağıstan'a da yakın zamanlarda tıbbî yardım

malzemeleri gönderilmiştir (Türkiye'nin Gönderdiği Tıbbi Yardım Malzemeleri Kosova'ya Ulaştı, 2020).

Türkiye'nin salgınla mücadele sürecinde, yakın komşularına ve Avrupa ve ABD dâhil olmak üzere diğer toplumlara yardımcı olabilecek kadar hazırlıklı ve güçlü olduğuna dair bir izlenim vermeye çalıştığını vurgulamıştır. Benzer bir vurguyu J. Jabbour (Paris Siyasal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Diploması uzmanı) Türkiye'nin attığı adımların yeni bir şey olmadığını belirterek, *"Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye'yi her zaman insani yardım sağlayan bir güç haline getirmek istedi, ihtiyaç sahiplerine el uzatan ülke olmasını istedi. Bu, zor durumda olan Müslüman azınlıklar olabilir veya doğal afetlere maruz kalan insanlar da olabilir"* ifadelerini kullanmıştır (Alan, 2020).

Altınbaş Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Alper Kaliber, Türkiye'nin uluslararası ittifaklarına dikkat çekerek sistem içerisinde bulunduğunu, güvenilir ve zor zamanda kendisiyle çalışılabilir bir ülke olduğunu anlatmaya çalıştığına vurgu yapmıştır (Koronavirüs Yardımları Tartışmaya Neden Olmuştu: Türkiye Yurtdışında Nereye Nasıl Destek Sağlıyor?, 2020). Bu bağlamda düşünüldüğünde Türkiye, yaptığı insanî yardımlar ve uluslararası alanda sergilediği destekler neticesinde diploması alanında olumlu bir davranış sergilemiştir.

Sonuç

Bugün diplomasisi anlayışına bakıldığında, dış politikadaki amaçlara ulaşmada en etkin ve önemli araç kamu diplomasisidir. Kamu diplomasisi, devletlerin bir diğer devletlerin vatandaşlarına yönelik gerçekleştirdiği sosyoekonomik iletişim faaliyetlerini kapsamaktadır. Türkiye'de içinde bulunduğumuz Covid-19 döneminde birbirini tamamlayan çok sayıda siyasi, kültürel, ekonomik ve insani iş birliği araçlarından fayda sağlamak ve küresel ölçekte düşünen ancak dünyanın her köşesinde yerel düzeyde etkinlik gösteren bir diplomasi uygulamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşlarınca uluslararası alanda Covid-19 sürecinde diğer ülkelerde ihtiyaç duyulan sağlık ekipmanlarının (maske, eldiven, solunum cihazı, tulum vb.) dış yardım kapsamında ilgili ülke ve bölgelere iletilmesi bu dönemde dikkat çeken bir diplomasi aracı haline dönüşmüştür. Bu diplomasi aracına getirilen önemli bir yorum ise Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ali Faik Demir'in *"Tarihsel bağlamda, geçmişten beri, Türkiye'nin Osmanlı'dan devraldığı, kriz ve zor zamanlarda insanlara el uzatma alışkanlığı var."* Yapılan yardımların hem sembolik hem de hızlı sonuç verecek yanları olduğunu belirten Demir, aynı zamanda Türkiye dahil hiçbir devletin ulusal çıkarının sadece ülke sınırlarının güvenliğine bağlı

olmadığını ve küresel sistemde dayanışmanın şart olduğunu belirtmiştir (Covid-19: Türkiye Yurtdışında Nereye Nasıl Destek Sağlıyor?, 2020). Bir diğer deyişle, Türkiye kamu diplomasisi bağlamında dış yardımları da uygulayarak pandemi sürecinde oldukça başarılı bir performans sergilemiştir.

KAYNAKÇA

- Alemdar, A. (2020). Uluslararası İlişkilerde Güç ve Yumuşak Güç Boyutu. <https://www.defenceturk.net/uluslararasi-iliskilerde-guc-ve-yumusak-guc-boyutu> 12.12.2000.
- Balay Tuncer, B. (2020). COVID-19 SÜRECİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN ULUSLARARASI HALKLA İLİŞKİLERİ, KAMU DİPLOMASİSİ ÖRNEĞİ OLARAK DIŞ YARDIMLARLA YARATTIĞI ETKİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. The Journal of Social Science , 4 (8) , 438-455 . DOI: 10.30520/tjsosci.776867.
- Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Basın Mensuplarına Yaptığı Açıklama. (2020). http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-basin-mensuplarina-yaptigi-aciklama.tr.mfa 14.12.2020.
- Covid-19 Virüsüne Karşı Alınan Tedbirler ve Terörle Mücadeleye İlişkin Basın Açıklaması. (2020). Millî Savunma Bakanlığı. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/542020-06723> 14.12.2020.
- Türkiye'den Koronavirüs Salgını ile Mücadeleye Destek. (2020). TİKA <https://www.tika.gov.tr/tr/haber/turkiye-den-koronavirus-salgini-ile-mucadeleye-destek-55493> 14.12.2020.
- Türkiye'nin gönderdiği tıbbi yardım malzemeleri Kosova'ya ulaştı. (2020). Anadolu Ajansı. <https://www.dw.com/tr/covid-19-t%C3%BCrkiye-yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1nda-nereye-nas%C4%B1l-destek-sa%C4%9Fl%C4%B1yor/a-53184552> 19.12.2020.
- Alan, G. (2020). Türkiye, AB Ülkelerine Covid-19 Yardımıyla Güçlü Bir Ülke Olduğunu Göstermeye Çalışıyor. <https://tr.euronews.com/2020/04/14/turkiye-ab-ulkelerine-covid-19-yard-m-yla-guclu-bir-ulke-oldugunu-gostermeye-cal-s-yor> 14.12.2020.
- Koronavirüs Yardımları Tartışmaya Neden Olmuştu: Türkiye Yurtdışında Nereye Nasıl Destek Sağlıyor?. (2020). <https://onedio.com/haber/koronavirus-yardimlari-tartismalara-neden-olmustu-turkiye-yurtdisinda-nereye-nasil-destek-sagliyor-903394> erişim tarihi 14.12.2020.
- COVID-19: Türkiye Yurtdışında Nereye, Nasıl Destek Sağlıyor?. (2020). <https://www.dw.com/tr/covid-19-t%C3%BCrkiye-yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1nda-nereye-nas%C4%B1l-destek-sa%C4%9Fl%C4%B1yor/a-53184552> 18.12.2020.

KORONA DÖNEMİ TEKNOLOJİK GELİŞMELER

Hilal BÖÇKÜN

Giriş

Covid-19'u diğer salgın hastalıklardan farklı kılan, ekonomide dördüncü dönem olarak adlandırılan “*Bilgi Ekonomisi*” yani teknoloji çağında meydana gelmesidir (Kevük, 2020). Bu modelde, klasik kaynakların paylaştıkça tükenmesinin aksine, bilginin paylaştıkça çoğaldığı görülmektedir. Bilgi ekonomisinin yapı taşlarını ise son zamanlarda sık sık duyduğumuz veri bilimi, veri analizi, yapay zekâ gibi kavramlar oluşturmaktadır. Salgının tüm dünyaya yayılması sonucu alışveriş, iletişim, eğitim, sağlık, eğlence, ekonomi ve diplomatik görüşmeler dâhil dijital tabana oturtulmaya başlanmıştır. Gelenekçi çalışma modelini yok saymayan birçok yapı, önceleri gelişen teknolojiye ayak uydurtmamakta ısrarcı davranırken, bugün gelinen noktada ise bütün devletler, şirketler dijitalleşme kültürüne salgın dönemiyle birlikte ayak uydurmak zorunda kalmışlar ve bu alanda kalıcı çözümler üretmenin hayati değer taşıdığını görmüşlerdir.

Özellikle salgın döneminde en fazla yıkım etkisi ile karşılaşan sağlık ve ekonomi alanlarının hızla teknolojik dönüşüm içerisinde yer aldığı görülmektedir. Geçmiş dönemde yaşanan salgınlara bakıldığında, örneğin Çiçek hastalığı, Hong Kong Gribi ve HIV gibi alanlarda geliştirilen ilaç ve aşılar o zamanın yeni Ar-Ge ve inovasyon çalışmaları olarak nitelendirilebilir. Yani hastalıkların hangi dönemde yaşandığı fark etmeksizin yıkıcı etkilerinin yanında literatüre yeni kavramlar, Ar-Ge ve farklı istihdam alanları kazandırdığı da bir gerçektir. Covid-19 salgınıyla da teknolojinin yadsınamaz etkisi ile bir hızlanma ortaya çıkmıştır. Salgının başlangıç noktası olan Çin’de hızlı iyileşme sürecinin en büyük nedeni yapay zekâ temelli oluşumlardır. 2030’a kadar geliştirileceği söylenen 5G ağına hız vererek, İnternet ağına iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Kamuya açık alanlarda ateş ölçer, maske ve sosyal mesafe uyarısı yapan 5G devriye robotları, dezenfektan püskürten dronelar gibi otonom yapılar hayata geçirilmiştir. Daha önce salgın geçiren deneyimli ülkelere bakıldığında örneğin Güney Kore, Singapur gibi Sars ve Mers salgınını atlatan ülkeler Covid-19’dan en az etkilenenler olmuştur. Geçmişten çıkardıkları dersler ile yeni teknolojiyi kullanarak hızlıca akıllı şehirler kurma sürecine başlayıp, insanların risk teşkil edecek her hareketini izleyen bir sistemle salgın daha önlenebilir hale gelmiştir. Güney Kore, Mers salgını döneminde geliştirdiği “*Karantina Bilgi Sistemi*”ni Covid-19

döneminde de etkin bir şekilde kullanmış ve diğer ülkelerin de aynı sistemi uyarlamasına örnek teşkil etmiştir (UN Call, 25 Aralık 2020). Türkiye’de de “*Hayat Eve Sığar*” projesi bunun bir örneğidir. Buna ek olarak iletişim izi, güvenilir bilgi paylaşım kanalları gibi yöntemler de salgın yönetiminde etkili uygulamalar olmuştur. Singapur’da ciddi veri analizleri gerektiren “*Ask Jamie*”, “*MASKGOWHERE*” gibi uygulamalar; Amerika Birleşik Devletinde ise hastane kapasitelerini ölçen, enfekte hastanın hangi hastaneye yatırılacağını gösteren Harvard Global ve Propublica işbirliği ile üretilen araç simülasyonu bu bağlamda Covid-19 süreci için ciddi kolaylıklar sağlayan yapay zekâ örnekleridir (Yeni Nesil Teknoloji, 25 Aralık 2020).

Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nde çalışan araştırmacı Brian Subirana, ses dedektörü ile insanların nefes alışverişinden virüsün ciğerlere inip inmediğini kontrol eden yapay zekâyâ sahip öksürük dedektörünü kullandıklarını ve %97 sonuç verdiğini belirtmiştir (Koronavirüs: Ses, 25 Aralık 2020). Avrupa’da ise giyilebilir teknoloji yani akıllı bileklikler ile Big Data algoritmalarıyla nabız, sıcaklık, uyku hareketlerini denetleyen bir model kullanmaya başlamışlardır (Yeni Nesil Teknoloji, 25 Aralık 2020). Dünya genelinde Covid-19 tanısı için kullanılan PCR testleri, bilgisayar tabanlı akciğer tomografisi, yine yapay zekânın etkisi ile sağlık alanında büyük gelişmelere olanak sağlamaktadır.

Ortaya çıkan teknolojik gelişmelerden diğer ülkelerin de faydalanmasıyla, vaka sayılarının düşüşünde büyük gelişme sağlandığı ve kontrol altına alındığı görülmektedir. Sağlık alanındaki en önemli beklenti ise Covid-19 aşısının bulunmasıdır. Çin, Amerika, Almanya ve Rusya’nın aşı konusunda kompetitif döneme girdiğini, ancak henüz piyasada %100 etkili bir aşı olmadığı görülmektedir. Burada asıl göze çarpan detay ise geçmişte Ar-Ge alanına önem veren ülkeler Covid-19 aşılarını geliştirirlerken, diğer ülkelerin pasif kaldığı görülebilmektedir. Vladimir Putin’in 2017 yılında söylediği “*yapay zekanın lider ülkesi dünyanın hâkimi olacak*” sözünden yola çıkılacak olursa aşının bulunması uluslararası alanda önemli bir güç göstergesi kazanımı olacağı kesindir (Putin’den Yapay Zeka Açıklaması, 25 Aralık 2020). Bundan sonraki süreçlerde de Ar-Ge, veri bilimi, yapay zekâ alanına büyük yatırımlar olacağını haberi niteliğindedir. Özetle, klasik güvenlik anlayışının getirisi, silahlanma yarışı yerini büyük oranda dijitalleşme yarışına bırakacağı görülmektedir. Tam da bu noktada *yeni dünya düzeni* söyleminde anlatılmak istenen ‘*yeni*’ kavramını çözümleriz.

Diğer bir alan ise iş dünyası, eğitim gibi uzaktan yönetim sürecine giren her kurumun, Bulut Teknolojilerine (IaaS, PaaS, SaaS) yani çevrimiçi portallarla insanlar evlerinden çıkmadan,

uzaktan da iş yapılabilceğini hatta verim elde edebileceğini görmüş oldu. Dolayısıyla bulut teknolojilerine hayat kurtarıcı gözüyle bakılarak bu alana daha fazla veri analizi ve altyapı iyileştirmeleri getirilmesine olanak sağlanmıştır. Home Office dönemi diye tabir edilen çalışma şekli aslında hep var olan ancak gelenekçi çalışma şeklini benimseyen şirketlerin pek istemediği bir modeldi. Ancak bu şirketlerin salgın sürecinde değişime mecbur kalmaları ve kâr elde ettiklerini görünce bu modeli benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. “*Dijital Nomad*” yani dijital gezgin çalışma modelinde kişinin bulunduğu konumun bir önemi olmamakla beraber, sadece bilgisayar ve İnternet yeterli görülmektedir. Birçok şirket yöneticisi çalışan kişinin, çalıştığı iş yerinde fiziksel olarak bulunmasını gerektirmeyen çalışma modelinin pandemiden sonra da benimseneceğini ve ileriki dönemlerde hibrit ofis modeline geçiş yapılacağını ifade etmektedir (Hibrit Model Dönemi, 25 Aralık 2020).

Yine bu dönemde en çok kâr elde eden şirketlerin teknoloji şirketleri olduğu göze çarpmasıyla hangi teknolojiye yatırım yapmalı sorusu gündeme oturmuştur (Hangi Şirketler Yükselişe Geçiyor, 26 Aralık 2020). Artık al-yap-tüket anlayışından ziyade, sürdürülebilir, kapsayıcı, uzun vadeli yatırım modeli ile *yeni dünya düzeni* oluşumlarından bahsetmek mümkündür. Birçok ülkede yeni yeni ortaya çıkan girişimcilik ve inovasyon kavramlarına bu dönemde daha fazla önem verilmesi gerektiği anlaşılmış, önceden pek önemsenmeyen Start-Up’lar ve küçük teknoloji şirketleri ilgi ile takip edilmekte ve milyon dolarlık yatırımlar alabilmektedir. Gelecekte ise daha iyi yatırımlar alacağı birçok şirket tarafından ortaya atılmıştır. Salgın çalışma hayatında da yeni bir sloganı ortaya çıkarmıştır: “*Comfort Zone’dan çık*” yani klasik çalışma tekelinden çıkıp yeniliği kucaklamak anlamındadır. Yatırımlarını çağın gerekliliklerine göre yapmayan her şirketin büyük kayıplar verdiği, ileriki dönemlerde ise ayakta duramayacağı kesin bir şekilde anlaşılmıştır. Bugün tarım alanında, görsel yapay zekâ kullanımı, sigortacılık, bankacılıkta risk analizleri, müşteri portfolyosu oluşturmakta ülke seçimlerine kadar büyük oranda veri ve yapay zekânın imkânlarından faydalanıldığı görülmektedir. Ancak süreci sadece otomasyon bir şekilde yürütmenin imkânsız olması yine insan yetisine gerek olduğunu ancak bu alanda yeterli yetkinliğe sahip kişi sayısı olmadığı için yeni bir istihdam alanı oluşturuldu. En yakın örneği ise Türkiye’de yapılan “*Bir Milyon İstihdam Projesi*” ile veri bilim alanına donanımlı, yetkin insanlar yetiştirmek istenmesidir (Bir Milyon İstihdam, 25 Aralık 2020). Sistemi özetlemek gerekirse insani hız ve yetkinlik ile platformu ele almak mümkün değil ancak sadece robotik bir sistem de mümkün değildir. Bu durumda iki farklı kavram ortaya çıkmaktadır: İnsanların interneti ve nesnelerin interneti. Bu iki kavram birleştirildiği takdirde ortaya kullanılabilir bir sistem çıkacağı görüşü hâkimdir. Her gün 2.4 trilyon verinin bulunduğu ortamda insan gücü ile ayıklanması

mümkün değildir, bu yüzden yapay zekâ, artı insan gücü ile her şeyi birbirine bağlayacak bir sistem kurmak istenilmektedir. 2008 yılında kripto, sanal paralar ile ortaya çıkan “*Blockchain Sistem*” gibi bütün teknolojik yapıları birbirine bağlayan bir ilerleme süreci söz konusu olmaktadır. Yine dijital ortamda oluşan Kripto paralardan bahsetmek gerekirse, 1 Bitcoin’in son 10 yılda %9473900 yükselerek 28.000 dolara denk gelmesi ile cezbedici yatırım alanına dönüştüğünü görülmektedir (Bitcoin Indexi, 28 Aralık 2020). Tüm bu süreçler yaşanırken özellikle klasik çalışma modeline alışan insanların düşündüğü önemli konulardan biri de güvenlik alanıdır. Teknolojinin yeni istihdamlar oluşturduğu gibi problemler getirdiği de aşikârdır. Siber güvenlik kavramı son dönemlerde popüler bir kavram olmuştur. Şirketlerin milyonlarca veriyi bulut alanlarında tutmak kaygılara yol açmıştır. Burada güvenliğin insan gücü ile değil yapay zekâ ile korunabileceği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla veri konusunda artan hassasiyetler, güvenlik alanına öncelik verilmesini sağlamıştır. Geçmişe dönüp baktığımızda da siber saldırı ve veri bilimi usulsüzlüğü ile ilgili olaylar görmemiz mümkündür; örneğin 2016 ABD seçim sürecinde Cambridge Analytica şirketinin 50 milyon seçmenin verilerinin usülsüz bir şekilde toplamasını ve Facebook üzerinden Trump lehine seçim reklamlarını seçmenlerin karşısına çıkardıkları ortaya çıkmıştı (Facebook: Cambridge Analytica, 26 Aralık 2020). Geçmişte yaşanan bu durumla dijitalleşmenin güvenli bir zemine oturtulamadan ilerlenemeyeceği görülmektedir. Yine, elektronik ortamda yapılan ABD seçimlerinde Rusya tarafından siber saldırı olduğu gündeme gelmiştir (Rusya Trump’ın Yükselişi, 26 Aralık 2020). Rusya bu iddiayı kabul etmese de siber güvenlik uluslararası alanda bir devlet meselesi haline gelmiş ve daha güçlü yazılımlar için ülkelerin büyük paralar harcadığı bir alan olmaktadır.

İleriki dönemlerde, siber güvenlik alanında hizmet veren İngiliz Deloitte, American Price Water House Computers, İsveçli KPMG gibi büyük şirketlerin haricinde küçük güvenlik şirketleri de büyük oranda yatırımcı bulabileceği anlamına gelmektedir. Yine IBM, Tesla, Alphabet gibi yapay zekâ ve veri bilimi şirketlerine benzer, klasik şirketlerin teknolojik dönüşümüne danışmanlık sağlayacak şirket sayısının da artacağı beklenmektedir. Bu oluşan istihdamın fizikî etmenlere bakılmaksızın esneklik, hız ve çevikliğin öne çıkacağı görülmektedir. Aslında teknoloji ilerlerken akıllarda sadece güvenlik değil diğer yeni dünya dinamiklerine de birçok eleştiri gelmektedir. Sadece dijitalleşmeye değil değer kazandıran teknoloji üretilirse başarılı olunacağını burada da büyük payın şirketlerin davranış bilimlerine, insan psikolojisini yok saymadan hareket etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Yine “*Algoritmik Adaletsizlik*” kavramı yani bir algoritmanın uygulandığı kişi ya da gruplara eşit muamele göstermemesi gibi söylemler de ortaya çıkmıştır (Yapay Zeka Algoritmaları, 26 Aralık 2020).

Tüm bu gelişmelerin ışığında aslında var olan ancak Covid-19 salgını dönemi ile hızlanan “*dijitalizasyon dönemi*” dünyanın yeni bir öğrenme sürecinde olduğunu, yapay zekânın ve veri biliminin insan hayatının her aşamasında etkili ve pratik çözümler sunacağı, insan kültürüne uyarlamak için büyük bir fırsat olduğunu ancak bunun etkilerinin, boyutlarının zamanla görüleceği bir dönemde olduğu açıktır. Geçmiş dönemlerden de anlaşıldığı üzere gelecek zamanda insanların salgınlarla karşılaşması olası durmaktadır. Ancak önemli olan bu salgınlara hazırlıklı olmaktır. Singapur ve Güney Kore gibi ülkeler bunun en iyi örnekleridir. Yine geçmişte teknoloji yatırımı yapan şirketlerin böylesi yıkıcı bir dönemde katlanan serveti büyük oranda örnek teşkil etmiştir. Diğer yandan şeffaf verilerin olmadığı, halkın sorularına yanıt bulamadığı, süreci yönetebilmek için gerekli alt yapıya sahip olmayan ülkelerde kargaşanın, kaos ortamının oluşması kaçınılmaz bir son olmuştur. Teknolojiye önem veren ülkelerde ise sürecin daha sağlıklı ve hızlı sonuçlar bularak ilerlediğini büyük oranda yapay zekâ ve verilere borçlu olduğu söylenebilir. Teknolojinin, kullandıkça keşfedilen bir sistem olması insanları heyecanlandırmakla beraber, asıl gelişmelerin 2021’in ikinci çeyreğinde geleceği öngörülebilir (Gelis, 2020).

Teknolojik gelişmelere kayıtsız kalamayan ülkeler, bir değişim sürecinde olup, bu sürecin uluslararası alanda ne tür etkiler yaratacağı merak konusudur. Geçmiş yıllarda Kenneth Waltz gibi neorealistlerin söylemlerine bakıldığında “*On veya yirmi yıl sonra Almanya, Japonya ve Çin’in Amerika hegemonyasına eşit güçte olacağı ancak bunun silahlarla değil teknoloji ile olabileceği*” belirtilmiştir (Waltz, K. (1993). S. 44-79) Sovyetlerin ise hızla ilerleyen teknolojiye ayak uyduramayacağı ve sahneden çekileceği yine bu söylemler arasındadır. Günümüze uyarladığımızda bahsi geçen ülkelerin aşı konusunda en büyük girişimleri sağladıklarını görmekteyiz. Rusya Sputnik V ile aşığı ilk bulan ülke olmasına rağmen dünya genelinde güvenilirliği tartışılmaktadır. Ancak Birleşik Arap Emirlikleri, Macaristan, Hindistan ve Belarus gibi tabanda iş birliği içerisinde olan ülkelere göndermek için anlaşmalarda bulunmuştur (Macaristan Sputnik V Aşığı, 26 Aralık 2020). Son dönemlerde büyük ses getiren Almanya’nın ürettiği %94 başarı gösteren Biontech aşığı ise uluslararası alanda Almanya’nın sağlık teknolojilerine duyulan güvenin, dünya çapında kabul görmesi ile Avrupa Birliğine prestij kazandırmıştır diyebiliriz (Pfizer/Biontech Aşığı, 26 Aralık 2020). Aşığı üretici şirketi 2021 sonuna kadar 1,5 milyar Biontech aşığını piyasaya sürmeyi planlıyor. ABD’de ise Gıda ve ilaç Dairesi FDA tarafından henüz onaylanmayan Moderna aşığı mevcuttur (ABD’li Uzmanlar, 26 Aralık 2020). Ancak ülke içinde Rus ve Çin aşısından ziyade Alman aşısının öne çıktığı söylenebilir. Çin’in ise ürettiği aşığı hakkında içerik olarak yeterli şeffaf açıklamalarda bulunmaması ve kimi

kesimlerce geçmişi aşı skandallarıyla dolu olarak suçlanan ancak ülke içerisinde büyük oranda istikrar yakalayacak teknolojiye sahip olması gerçeğini değiştirmeyen gelişmeler yaşanmaktadır (Çinli Firmaların rettiği Aşı, 25 Aralık 2020). ABD'nin genel sağlık alanında yetersiz alt yapısı ile bu döneme damgasını vururken Çin, tekrardan gelişmeye devam etmesiyle neorealist sylemcileri haklı çıkaran gelişmeler kaydetmektedir.

Kaynakça

KEVÜK, Süleyman. (2006). "Bilgi Ekonomisi", *Journal of Yasar University*, 1(4), s. 320-331.

<https://hbrturkiye.com/video/canli-yayin-hbr-odak-noktasi-huseyin-gelis>, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51970490>, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

<https://www.geospatialworld.net/article/the-sino-approach-use-of-technology-to-combat-covid-19/>, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

<https://www.ibm.com/tr-tr/cloud/learn/cloud-computing-gbl>, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

<https://www.forbes.com/sites/theyec/2020/05/18/what-is-the-blockchain-and-why-does-it-matter/?sh=6075453448a1>, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

<https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/?sh=501013ad60ba>, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/2072018103629915_stm_siber_guvenlik_icin_yapay_zeka.pdf, Erişim Tarihi: (25.12.2020).

Waltz, K. (1993). The Emerging Structure of International Politics. *International Security*, 44-79.

<https://tr.euronews.com/2020/08/12/rusya-n-n-koronavirus-as-s-sputnik-v-guvenli-mi-uzmanlar-ne-tepki-verdi>, Erişim Tarihi: (26.12.2020).